

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

**BATI AKDENİZ
KALKINMA AJANSI**

EKOTURİZM SEKTÖR RAPORU

BATI AKDENİZ KALKINMA AJANSI (BAKA)

Adres : Çünür Mahallesi 102 Cadde Ekonomi Kampüsü A2 Blok No: 185-B
32200 Merkez / Isparta TÜRKİYE
Telefon : (+90 246) 224 37 37
Faks : (+90 246) 224 39 49
E-posta : info@baka.org.tr

Ekoturizm Sektör Raporu

Yayın Sahibi : Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
Yayın Yılı : 2020
Sayfa Sayısı : 54
Yazar Adı : Oğuzhan ATAMAN & Tolga KESKİN
BAKA Yayın No : 109
ISBN : 978-605-4752-19-5

Bu çalışma Ajans internet sitesinde yayımlanmıştır. Çalışmanın basımı yapılmamıştır.

Bu çalışma Batı Akdeniz Kalkınma Ajansının görüşlerini yansıtmaz. Çalışmanın içeriğine ilişkin sorumluluk yazara/yazarlara aittir.

Yayının kısmen ya da tamamen yayımlanması ve çoğaltılması fikri mülkiyet hukukuna tabidir. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı yayınları kaynak gösterilmek kaydı ile üçüncü kişiler tarafından kullanılabilir.

EKOTURİZM SEKTÖR RAPORU

BATI AKDENİZ KALKINMA AJANSI

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	3
1 EKOTURİZMİN TANIMI.....	4
2 TURİZM SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR VE EKOTURİZME YÖNELME SEBEPLERİ	5
3 DÜNYADA TURİZM VE EKOTURİZM PAZARI	8
4 TÜRKİYE’DE EKOTURİZM	11
5 COVID-19 VE TURİZME ETKİLERİ.....	15
6 BATI AKDENİZ BÖLGESİ EKOTURİZM OLANAKLARI.....	16
6.1 <i>Fotosafari</i>	17
6.2 <i>Tarım Turizmi</i>	26
6.3 <i>Mağara Turizmi</i>	28
6.4 <i>Doğa Yürüyüşü Turizmi</i>	34
6.5 <i>Su Altı Turizmi</i>	37
6.6 <i>Yayla Turizmi</i>	41
7 SONUÇ	44
8 BATI AKDENİZ BÖLGESİ EKOTURİZM GZFT ANALİZİ.....	46
9 SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	47
10 KAYNAKLAR	49

TABLolar

Tablo 1: Türkiye Florası Endemik Taksonlarına Ait 9677 Lokasyonun Coğrafi Bölge ve Bölümlere Göre Dağılımı 19

Tablo 2: Yıllara Göre Kişi Başı Turizm Harcaması 43

ŞEKİLLER

Şekil 1: Ekoturizmin Diğer Turizm Türleriyle İlişkisi.....	5
Şekil 2: Dünyadaki Turist Sayısının Bölgelere ve Yıllara Göre Sayısal Değişimi	6
Şekil 3: 2019 Yılı Turist Sayısının Ziyaret Edilen Bölgelere Göre Dağılımı.....	9
Şekil 4: 2019 Yılı Sektörlerin Büyüme Oranları.....	10
Şekil 5: Antalya İli 2019-2020 Yılları Haziran-Ağustos Dönemi Geceleme Sayıları	16
Şekil 6: Türkiye'de Endemik Bitkilere Ait Lokasyonların Dağılımı.....	19
Şekil 7: Türkiye'nin Karstik Alanlar Haritası.....	29

KISALTMALAR

3S	Sea-Sand-Sun (Deniz-Kum-Güneş)
PADI	Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği
TIES	Uluslararası Ekoturizm Topluluğu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	Birleşmiş Milletler
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
WTTC	Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Küreselleşen dünya insanlar arası ilişkilerin artmasına sebep olurken bir yandan da kültürlerin etkileşimini en üst seviyeye taşımıştır. Artan iletişim olanakları, kısalan seyahat süreleri ticari faaliyetlerin hacmini sürekli artırmakta ve insanların merak duyduğu kültürlere erişimini en kısa sürede gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Bütün bu gelişmeler son 30 yılda turizm sektörünün sürekli büyüme göstermesi sonucunu doğurmuştur. Bugün 1 milyarın üzerindeki turist sayısı, turizmle bağlantılı sektörlerin büyümesini de beraberinde getirmiştir. Tüm dünyadaki doğrudan istihdamın yaklaşık %4'ünü ve bazı ülkelerin gayri safi milli hasılasının yaklaşık %25'ini sağlaması sektörün ulaştığı noktanın önemli göstergesidir.

Ülkemizde 1950'li yıllarla birlikte başlayan turizm çalışmaları 1980'li yıllardan itibaren verilen teşvikler ve tanıtım atağıyla beraber ivmesini artırmış, ülkemiz dünyanın en çok turist çeken ülkelerinden biri haline gelmiştir. 1950'li yıllarda binlerle ifade edilen sayı bugün 50 milyonu geçmiş durumdadır. Ancak tüm dünyada turist sayısının artışıyla beraber ortaya çıkan sorunlar ülkemizde de görülmeye başlanmıştır. Bu sorunlar yoğunlaşan kitle turizminin getirdiği yığılma, kaynaklarda tükenme, kirlilik ve artan rekabetin yol açtığı kişi başına düşen turist harcamasında yaşanan düşüş olarak özetlenebilir.

Aynı zamanda 2020 yılı Mart ayı itibarıyla etkisini artıran ve diğer tüm sektörleri etkileyen COVID-19 pandemisi seyahat kısıtlamaları ile turizm sektörünü olumsuz etkilemiş, ülkemizde çok sayıda işletmenin kapalı kalmasına ve istihdam kayıplarına yol açmıştır. Birçok sektörle etkileşimi dolayısıyla çözümü karmaşık olan bu denkleme bir bilinmez daha eklenmiştir. Sektörün 2019 yılında yakaladığı büyüklüğe ancak 2023 yılında tekrar ulaşması mümkün görülmektedir.

Bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla kurulan ajanslardan birisi olan, Antalya, Burdur ve Isparta illerinde faaliyetlerini sürdüren Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, bölgenin ekonomik ve sosyal gelişiminin hızlandırılmasına ve rekabet gücünün arttırılmasına yönelik stratejiler geliştirmekte ve faaliyetler yürütmektedir. Sektörel ve tematik odaklanmanın sağlanması ve sınırlı kaynaklarla belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi amacıyla 2018 yılı itibarıyla Ajansımızda, diğer ajanslarda olduğu gibi, faaliyetler sonuç odaklı programlar kapsamında yürütülmeye başlanmıştır. Batı Akdeniz Bölgesi'nde Ekoturizmin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı da bölgede turizmle ilgili sorunların çözümü, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve elde edilen katma değer artırılması amacıyla uygulanmaya başlanmıştır. Son yıllarda popüler hale gelen ekoturizm üzerine hazırlanan bu raporun, kitle turizmine bir alternatif olarak ön plana çıkan ekoturizm faaliyetleri için Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki çeşitli olanakları ortaya koyması ve yatırımcılara yol göstermesi açısından faydalı olması amaçlanmıştır.

1 EKOTURİZMİN TANIMI

XXI. yüzyılda küreselleşmenin izlerini her alanda görmekteyiz. Farklı ülkelerde yaşayan insanların aynı müzikleri dinlemesi, aynı yemeklerden zevk alması ve aynı modayı takip etmesi ile görebileceğimiz bu durum esasen XX. yüzyıl ile kitle iletişim araçlarında yaşanan devrim niteliğindeki gelişmeler sonucu ortaya çıkmıştır. Cep telefonu, televizyon, internet gibi yeni buluşların yanı sıra hava yolu, hızlı tren gibi buluşlar ve ulaşım altyapısının ilerlemesi ile seyahatlerin artması farklı coğrafyalarda yaşayan insanların birbirleri ile iletişime geçmesine, birbirlerini tanımalarına ve birbirlerine öykünmeye başlamalarına yol açmıştır.

İnsanlar genel refah seviyesinin de yükselmesine paralel olarak farklı yerlere seyahat etmeye ve yeni yerler tanımaya yönelmişler, bu durum da XX. yüzyıl itibarıyla turizmin dünya ticaret sahnesinde giderek yükselmesine vesile olmuştur. Turizm genel olarak kendine has coğrafi, kültürel ve tarihi özellikleri bulunan bir coğrafyanın ilk gelen turistler tarafından parlatılmasıyla ortaya çıkmış ve devamında gazete, dergi, televizyon gibi iletişim araçları vasıtası ile insanlara tanıtılarak bu bölgelerin giderek ünlenmesine olanak sağlamıştır. Sonuç olarak yıldızı parlayan turistik bölgeler bireysel olarak veya turlar aracılığı ile gelen turistlerin bıraktığı para sayesinde giderek zenginleşmiş ve buldukları coğrafyada ekonomik anlamda da bir çekim alanı haline gelmişlerdir.

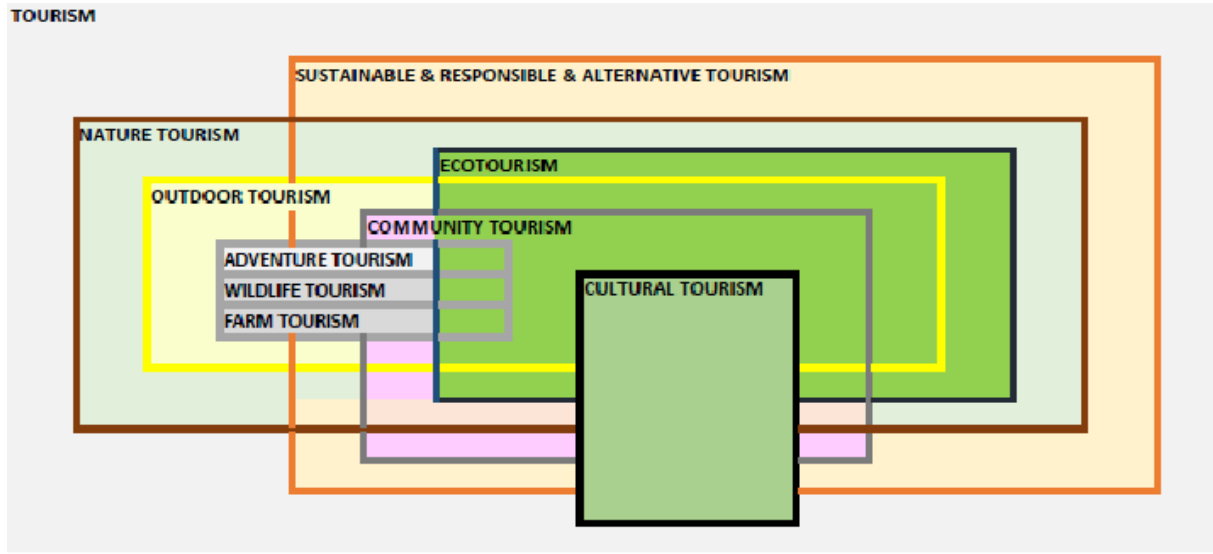
1990'lara gelindiğinde kitlesel halde turist gelen yerlerde ortaya çıkan plansız yapılaşma, turizme bağlı ekonomik ve çevresel sorunlar nedeni ile bir takım tedbirlerin alınması gerektiği tartışılmaya başlanmış, 1998 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi 2002 yılını "Uluslararası Ekoturizm Yılı" olarak ilan etmiştir. Ekoturizm tanımı hala gelişmeye açık olmakla birlikte temel olarak sürdürülebilir çevre ve kırsal kalkınma üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Nitekim 2002 Uluslararası Ekoturizm Yılı içerisinde Kanada'da gerçekleştirilen "Dünya Ekoturizm Zirvesi"nde de ekoturizm az gelişmiş bölgelerde yoksulluk ile mücadelede önemli bir silah olarak açıklanmış ve bu kapsamda sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak ele alınmıştır. Yine bu zirvede belirtilen başlıca ilkeler ışığında ekoturizm faaliyetleri ile;

- Doğal hayatın ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmaya,
- Yerel halkın turizmden doğrudan fayda sağlamasına ve refah seviyesini yükseltmesine,
- Ziyaret edilen bölge hakkında farkındalık oluşturulmasına katkıda bulunulmaya çalışıldığı ifade edilmiştir.

Turizm literatüründe kültürel turizm, macera turizmi, doğa turizmi, yeşil turizm, sürdürülebilir turizm ve alternatif turizm gibi pek çok şekilde anılan ekoturizm kavramının ortaya çıkışı henüz

yenidir. Bu durum ekoturizm konusunda çerçeve çizilebilmesini ve dolayısıyla pazar analizi yapılabilmesini zorlaştırmaktadır. Görüldüğü üzere net bir tanımı olmamakla birlikte ekoturizm kitle turizmine alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Ekoturizm ile hedeflenen çıktı turizmin ekonomik getirilerinin bölgeyi bozmadan ve bölge içinde kalacak şekilde değerlendirilmesidir. Bunun için de küçük grupların ve yer küreyi keşfetmek isteyen seyyahların seyahati teşvik edilmektedir.

Şekil 1: Ekoturizmin Diğer Turizm Türleriyle İlişkisi

Kaynak: The Ecotourism Industry in the Caribbean A Value Chain Analysis¹

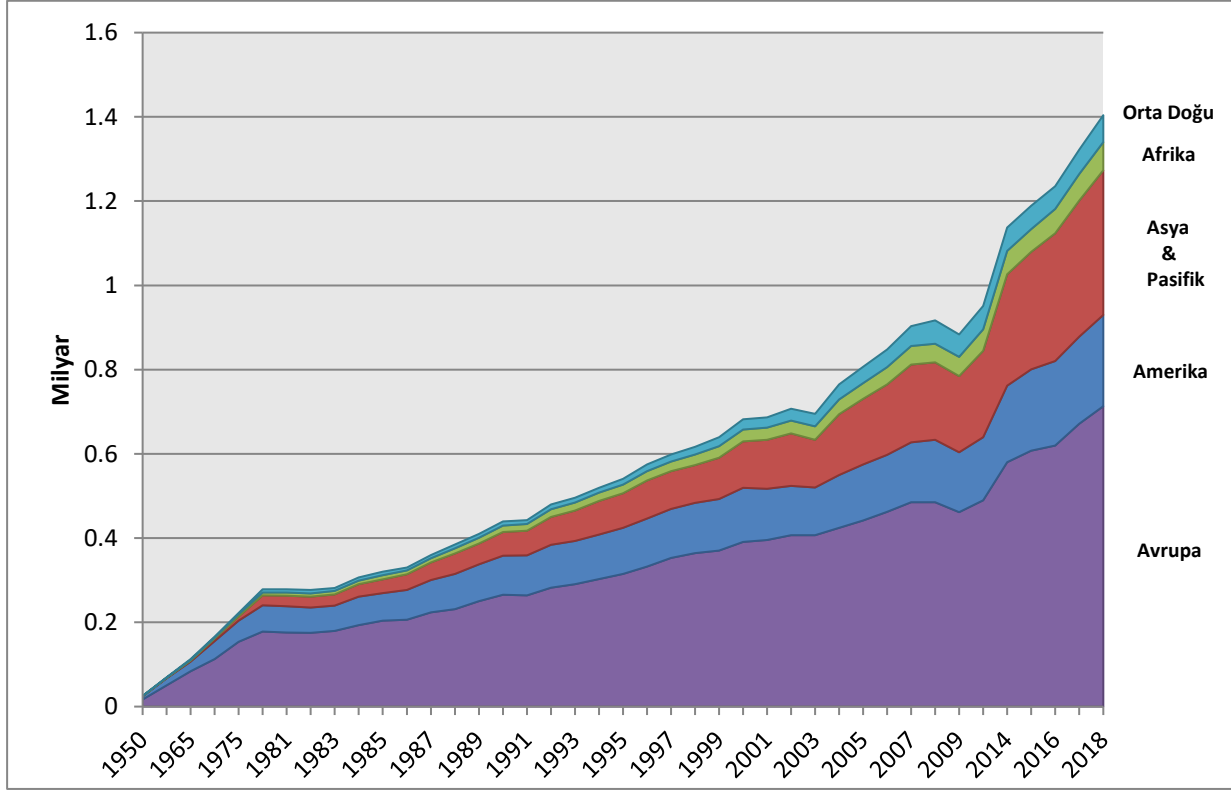
2 TURİZM SEKTÖRÜNDE YAŞANAN SORUNLAR VE EKOTURİZME YÖNELME SEBEPLERİ

Her ne kadar bazı çalışmalar turizmin tarihini daha önceki dönemlere dayandırsa da endüstriyelleşme ve savaşsız dönem ile hayat standardında meydana gelen iyileşme ile iletişim ve ulaşım araçlarındaki gelişme özellikle 50'li yıllardan sonra turizmin dünyadaki en önemli sektörlerinden biri haline gelmesini sağlamıştır. UNWTO verilerine göre 1950 yılında kaydedilen uluslararası turist sayısı 25 milyon civarında olup yapılan seyahatlerin %66'sı Avrupa'ya, %30'u ise Kuzey Amerika'ya yapılmıştır. 2019 yılı itibarıyla ulaşılan 1 milyar 458 milyonluk turist sayısı

¹ Wilson vd., 2014

ve neredeyse tüm dünyanın bir destinasyon haline gelmesi bu alanda kat edilen yolu bize göstermektedir.

Şekil 2: Dünyadaki Turist Sayısının Bölgelere ve Yıllara Göre Sayısal Değişimi

Kaynak: UNWTO

Ziyaret edilen yerlerdeki ekonomik hareketlilik ile sağlanan istihdam gibi faydalarının yanında bazı sorunların da ortaya çıktığını kabul etmek gereklidir. Kitle turizmine yöneltilen eleştiriler; ticarileşmenin geleneksel yaşayışa zarar vermesi ve özgünlüğü ortadan kaldırması, sektörün vasıfsız eleman istihdamına yol açması, aile yapılarının ve yerel ekonomilerin turizmden gelen paraya bel bağlaması sebebiyle dengesinin bozulması gibi sosyo ekonomik zararlar bağlamında düşünülebileceği gibi çok sayıda insanın ziyaret ettiği yerlerde kaynakların tükenmesi, çevresel sorunların ortaya çıkması da turizm endüstrisine karşıt bir tutumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.²

² MacNaught, P.,1982

Özellikle turist akınına uğrayan Avrupa şehirlerinde ortaya çıkan turizm karşıtlığı (anti-tourism) tüm dünyaya yayılmaktadır. Dünyada yaşanan sorunların ülkemizde de yaşanmakta olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ziyaretçi sayısı arttıkça elde edilen döviz ülkemiz için cari açığın düşürülmesinde önemli bir araç haline gelmiş ve ilk kalkınma planlarında turist sayısının artırılmasına dolayısıyla da sadece kitle turizmine önem verilmiştir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye’de iklimin de uygun olması ile özellikle Akdeniz ve Ege kıyılarında bir kitle turizmi çeşidi olan deniz-kum-güneş turizmi teşvik edilmiş ve ülkemize yıllarca döviz girişi olmasına katkıda bulunmuştur.³ Ülkemizde bu gelişmelerle birlikte gelen turist sayısındaki artış dünyada yaşanan sorunlara benzer sorunların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Ülkemiz rakipleriyle mücadele edebilmek için fiyatları düşürme yoluna gitmiş, deniz-kum-güneş turizmine alternatif yaratmada geç kalınması sebebiyle belirli bölgelerde ve belirli mevsimlerde yoğunlaşma yaşanmıştır. Antalya’da dünya standardında yapılan birçok tesis yaz sezonunun sona ermesiyle atıl durumda kalmaktadır.

Ülkemiz daha çok Batı Avrupalı turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Ülkemizi ziyaret eden turistlerin orta gelir seviyesinden olması, deniz-kum-güneş turizmine dayalı paket turlar tarafından biçimlendirilen ve uluslararası çapta seyahat acentelerinin kontrolünde bir turizm talebinin doğmasına sebep olmuştur. Tatil amaçlı klasik kitle turizmi hüviyetindeki bu turizm talebi İstanbul, Muğla ve Antalya gibi otelcilik sektörünün geliştiği 4 yıldızlı ve 5 yıldızlı otellerde yoğunlaşmıştır.⁴

Ancak son yıllarda dünyada değişen turizm tercihleri ülkemizi de etkilemiştir. Alternatif turizm türlerine olan ilginin artması, kitle turizminin yıkıcı etkileri ve kırsal kalkınma sorunu ülkemizi bu yönde adım atmaya itmiş, ekoturizm önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Altıncı Kalkınma Planı ile birlikte alternatif turizm olanaklarının teşvik edilmesinden ilk defa bahsedilmiş, daha sonraki bütün kalkınma planlarında bu plana atıfta bulunulmuştur. 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı’nda; dünyadaki genel eğilimlerin, bireylerin eğitim ve refah düzeyindeki yükselmenin devam edeceği ve turizmde deneyimli gezgin grup kitlesinin büyüyeceği, turist tercihlerinin kutuplaşacağı, yenilik ve çeşitlilik talebinin artacağı ifade edilmiştir. Ayrıca turizmin çeşitlendirilmesinin ve hizmet kalitesinin yükseltilmesinin önem taşıdığı da altı çizilmiştir. Yine aynı belgede Türkiye’nin mevcut tarih, doğa ve kültür varlığının sağlık turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi ve kültür turizmi ile bütünleşerek turizm sektörünü

³ Öztaş ve Karabulut, 2006

⁴ Soyak, M., 2016

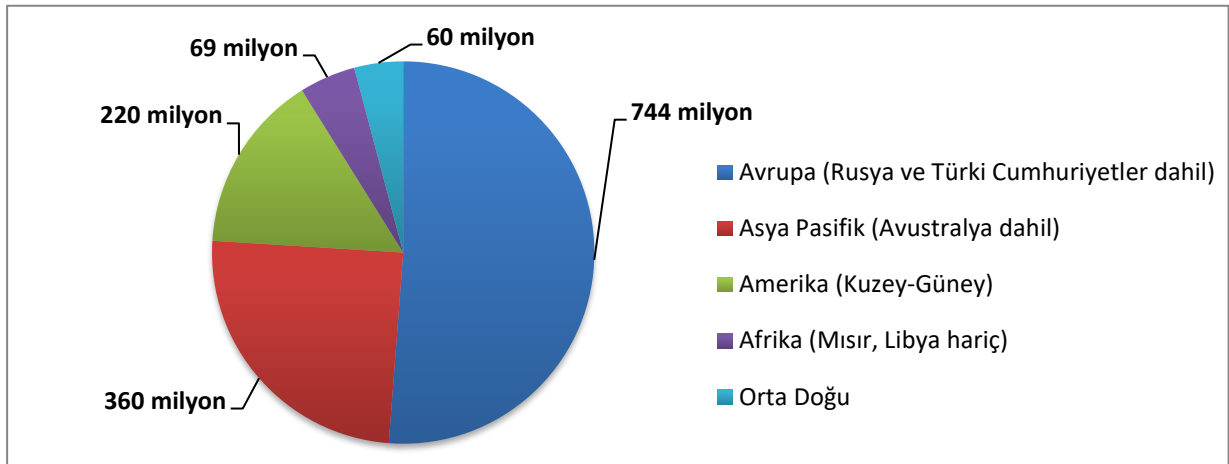
geliştirme potansiyeli bulunduğu belirtilerek alternatif turizm vurgulanmıştır. Ülkemize ve Batı Akdeniz Bölgesi'ne faydalı olabilecek bir turizm türü olan ekoturizm, bilinçsiz ve plansız yapıldığı takdirde kitle turizminde ortaya çıkan olumsuz etkilere benzer olumsuz durumlar ortaya çıkabilir. Bu sorunları kısaca özetlersek:

- Bölgenin yoğun ziyarete maruz kalması sonucu taşıma kapasitesinin aşılması ve bu durumun bölgedeki bitki ve hayvanlar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmesi,
- Kültürel değerlerin zarar görmesi,
- Bölge halkının ekonomik olarak turizm faaliyetlerine entegre olarak doğal yaşayış tarzlarını değiştirmeleri,
- Kitle turizminde olduğu gibi uluslararası tur şirketlerinin tekeline geçmesi ve kırsal kalkınmaya kalan ekonomik faydanın en düşük seviyede kalması.

3 DÜNYADA TURİZM VE EKOTURİZM PAZARI

Dünyada turizm sektörü giderek büyümektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) 2019 yılı istatistiklerine göre yaklaşık 1,5 milyar turist Dünya'nın çeşitli bölgelerini ziyaret etmiştir. 2019 yılı içinde dünya geneli turizm gelirleri de 2 trilyon dolar olarak hesaplanmıştır.⁵

Şekil 3: 2019 Yılı Turist Sayısının Ziyaret Edilen Bölgelere Göre Dağılımı

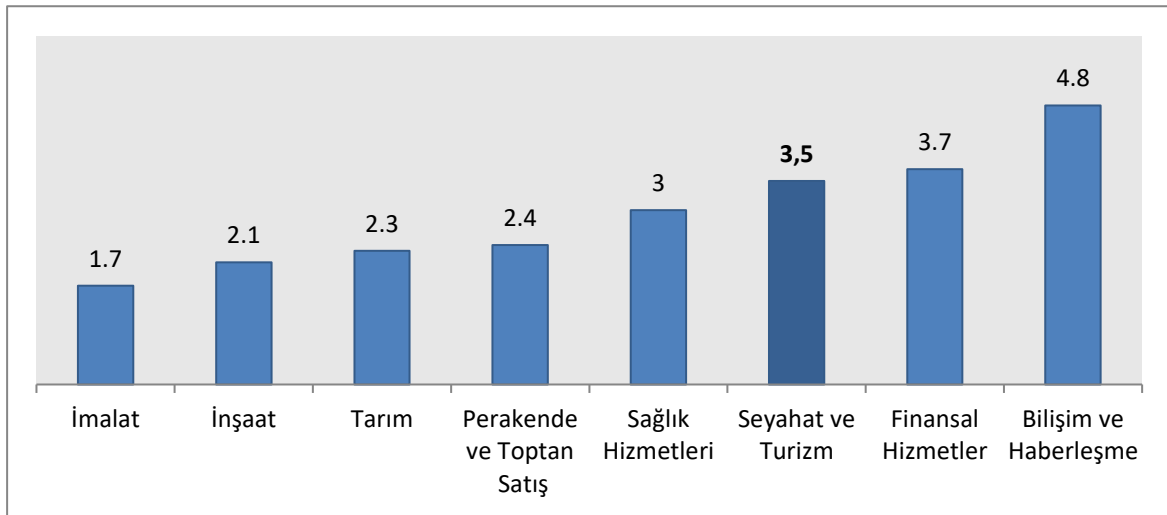
Kaynak: UNWTO, 2020

⁵ UNWTO, 2020

Tüm sektörler içerisinde turizm ve seyahat sektörü % 3,5 büyüyerek küresel büyüme oranı olan % 2,5'un üzerinde performans göstermiştir. ⁶

Ülkelerin daha fazla turisti kendisine çekerek genişleyen bu pazardan daha fazla pay alma uğraşında yararlandıkları temel araç bir kitle turizm türü olan deniz-kum-güneş (3S) turizmi olmuştur. Bu turizm türünün getirdiği plansız büyüme ve bilinçsiz tüketim alışkanlıkları hem dünyada hem de ülkemizde sahillerin taşıma kapasitesini aşmasına ve doğanın geri dönülmez şekilde tahrip olmasına sebep olmuştur. Kitle turizminin yarattığı menfi etkilere bir tepki olarak çıkan ekoturizm ise sürdürülebilir çevre ve kalkınmayı ele almaktadır. Ekoturizmin tanımı ve kapsamı hakkındaki ihtilaf küresel istatistiklerin elde edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple bölgesel ve sınırlı alanlarda yapılan çalışmalarda ekoturist profiliyle ilgili farklı sonuçlar üretilmektedir.

Şekil 4: 2019 Yılı Sektörlerin Büyüme Oranları

Kaynak: WTTC

Kitle turizminin yıkıcı etkisine tepki olarak ortaya çıkan ekoturizmin ekonomik etkisi popüler olmaya başladığı 80'li yıllardan itibaren küresel ölçekte birçok araştırmaya konu olmuştur. Bozulmamış doğal alanlara olan talebin giderek artması küresel ekoturizm talebinin de itici gücü olmuştur. Wight'a göre turizm endüstrisi içinde yıllık ortalama %10 oranında büyüyen

⁶ WTTC, 2020.

ekoturizm, dünyadaki en hızlı büyüyen pazarlardan biridir.⁷ Buckley'e göre ekoturizm pazarının büyüklüğü toplam turizm pazarının %1'i ile %2'si arasındadır.⁸ EBSCO (2009) verilerine göre bu oran %5 ile %7 arasındadır.⁹ Genelde istatistiki verinin sağlıklı toplanabildiği İngiltere, ABD, Kanada ve Avustralya'da yapılan çalışmalara göre; bilinçli tüketici olan ekoturist, genelde yükseköğretim mezunudur ve 35-44 yaş grubunda yer almaktadır. Orta veya yüksek gelir düzeyine sahip olanları çoğunluktadır. Cinsiyet bakımından da erkek ve kadın ekoturist sayısı neredeyse birbirine eşittir. Kalma gün sayısı 8 ile 21 gün arasında değişir. Genelde 2 yıldızın üzerinde standarda sahip konaklamaları tercih etmektedirler.

Ülkemizde yapılan "Ekoturistlerin Temel Özellikleri, Motivasyonları ve Aktiviteleri, Van Gölü Havzası Örneği" adlı çalışma ekoturizme yönelik evrensel bilgileri önümüze koymaktadır.¹⁰ Çalışma ile söz konusu bölgeyi ziyaret eden 306 yerli ve yabancı ekoturist üzerinde yaş, tahsil, medeni durum ve aylık kazanç gibi özelliklerin yanında bu ziyareti yapmadaki motivasyonları ve tercih ettikleri etkinlikler gibi birçok veriden oluşan kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Elde edilen verilere göre deneklerin %52'si üniversite mezunudur, ağırlıklı olarak 29-39 yaş aralığı arasındadırlar ve orta gelir grubunda yer almaktadırlar. Ayrıca bu çalışmada turistler iki ana gruba ayrılmış, geleneksel turistlerin ana motivasyonlarının arkadaş ve akraba ziyareti olduğu ve bu ziyaretin yanında doğa turlarına da katıldıkları belirlenmiştir. Yine Türkiye çapında bu konuda yapılmış bir araştırmaya göre ise ekoturistlerin %60,7'si üniversite mezunudur, %63,9'u 1-7 gün arasında konaklama yapmaktadır ve %89,3'ü bir acenteye bağlı olmaksızın bağımsız seyahat etmektedir.¹¹

4 TÜRKİYE'DE EKOTURİZM

Dünyada seyahat alanında yaşanan gelişmeler turizmin ivme kazanmasına ve ziyaretçi sayısının 1 milyar 458 milyona ulaşmasına sebep olmuştur. Bu pastadan en büyük payı alan turizm türü deniz-kum-güneş turizmi olarak da bilinen kıyı turizmidir. Ancak rekabetin yoğun olduğu bu sektörde kıyıların taşıma kapasitesi aşılmış ve çevre açısından geri döndürülemez olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

⁷ Wight, 2001

⁸ Buckley, 2009

⁹ EBSCO, 2009

¹⁰ Alaeddinoğlu, 2013

¹¹ Demir ve Çevirgen, 2006.

1950 yılında 28.625 turist ağırlayan ülkemiz o günden bugüne büyük mesafe kat etmiştir. 1980 yılında ise düzenli artan turist sayısı 1.288.060 sayısına ulaşmıştır. Bu yıldan sonra farklı pazarlarda yapılan tanıtım hamleleri, turizme verilen teşviklerle ülkemiz dünyada en fazla turist ağırlayan ülkelerden biri haline gelmiştir. 2015 yılına kadar neredeyse sürekli artarak 40 milyon rakamına yaklaşan ziyaretçi sayısı, 2016 yılında yaşanan siyasi gelişmeler sebebiyle düşüş göstermiş sonrasında tekrar toparlanma sürecine girmiştir. UNWTO 2019 yılı verilerine göre ülkemiz en fazla ziyaret edilen 6. ülke konumundadır.

Yıllara göre ülkemize gelen turistlerin ortalama harcama rakamları incelendiğinde bir düşüş trendinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum kitle turizminde pastadan daha fazla pay alabilmek amacıyla özellikle Akdeniz havzasında yer alan ülkelerle girilen kıyasa rekabetin sonucudur. Bunun yanında ülkemizin sahil kesimlerinde yaz sezonu olarak adlandırılan Mayıs-Eylül döneminde gelen ziyaretçilerle birlikte mevcut nüfus birkaç katına çıkmakta ve sahip olunan kaynaklar hızla tükenmektedir.

Ancak dünyada olduğu gibi ülkemizde de sadece yaz sezonunda sahillerin değerlendirilebildiği ve kâr marjı artan rekabet ile gittikçe düşen kitle turizm türleri yerine alternatif turizm türlerine bir yöneliş yaşanmakta ve turizm politikaları buna göre şekillendirilmektedir. Son yıllarda belirli konularda doğal hayat üzerinde odaklanılan, kültürel miras temelli ve kırsal kaynakların değerlendirildiği turizm türlerine ilgi her geçen gün artmaktadır. Bir alternatif turizm türü olan ekoturizm; doğal hayatın korunmasını, yerel halkın refah seviyesine katkıda bulunulmasını, ziyaretçilerin bilinç seviyesinin artırılmasını amaçlamaktadır.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesinde ülkemizin kıyı turizmi yanında alternatif turizm seçenekleri bakımından eşsiz imkânlarla sahip olduğu ancak bu potansiyelin rasyonel olarak değerlendirilmediği, Akdeniz-Ege kıyı kesiminde aşırı yığılma olduğu, kıyı gerisi ve çevre alanlarda çarpık yapılaşmanın yaygınlaştığı, alt yapı yetersizliği ve çevre sorunlarının ortaya çıktığı belirtilmiştir. Yine aynı belgede Turizm Stratejisi 2023'ün ülkemizin doğal, kültürel, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek ülkemizin turizmden alacağı payı artırmayı hedef aldığına değinilmiştir. Kaynakların etkin kullanımı amacıyla 9 turizm gelişim bölgesi, 7 tematik koridor, 10 turizm kenti ve 5 ekoturizm bölgesi önerilmiştir.

Fotoğraf 1: Kibyra Antik Kenti

Türkiye'nin sahip olduğu potansiyel, giderek azalan kırsal nüfus ve aynı oranda artan kırsal kalkınmaya olan ihtiyaç hem ekoturizmi ülkemiz için ideal bir turizm türü haline getirmekte hem de iktisadi açıdan kırsal alanda yapılacak bir hamleyi zorunlu hale getirmektedir.

Anadolu coğrafyası iklimi ve verimli toprakları ile en eski çağlardan itibaren çeşitli milletlerin yerleşim yeri olmuştur. Bu coğrafyada çok sayıda uygarlık yaşamış, Anadolu'ya dışardan gelen her millet kendinden bir parça ekleyerek zengin bir kültürün oluşmasına katkıda bulunmuştur. Türkiye'de 2020 yılı itibarıyla doğa veya kültürel miras temalı 44 adet milli park bulunmaktadır. Ülkemizin UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'ne giren 16 kültür varlığı bulunmaktadır. Geçici listedeki kültür varlığı sayısı ise 77'dir. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü verilerine göre 2019 yılında Bakanlar Kurulunun verdiği izne istinaden Türk ekipler tarafından 124, yabancı ekipler tarafından da 32 adet kazı çalışması yürütülmüştür. Yine aynı yıl 5 su altı araştırması yapılmış, 5 su altı kazısı gerçekleştirilmiştir. Ülkemizin neredeyse her ilinde bir veya birden fazla müze ve ören yeri olması Anadolu'nun kültürel ve tarihi mirasına ışık tutması açısından bir gösterge olarak kabul edilebilir.

Fotoğraf 2: Pisidia Antik Kenti

İlman kuşak içerisinde bulunan ve birçok iklimin etkisi altında olan ülkemiz bitki çeşitliliği açısından zengin bir ülkedir. Yeryüzü şekillerinin de çeşitli olması sebebiyle yayılış gösteren bitki taksonu sayısı 12.000 civarına ulaşmıştır ve bu sayı tüm Avrupa kıtası ile kıyas edilebilecek niceliktedir.¹² Bitki formasyonları oluşturan bitki türleri, yapıları gereği farklı yerlerde aynı özellikleri göstermez. İklim, toprak özellikleri ve yeryüzü şekilleri bitki türlerinde farklılıklara yol açarak endemik bitki türlerinin oluşmasına yardımcı olur. Yıllık yağış miktarının bazı bölgelerde 2.000 mm üzerinde çıkarken, bazı bölgelerde 300 mm'nin altına indiği gece gündüz arası sıcaklık farkının yöreden yöreye göre değiştiği ve sıradağlar ve derin vadilerle kaplı Anadolu coğrafyasında çok sayıda endemik bitki türü mevcuttur. Bugünkü bilgilere göre Avrupa ülkeleri arasında en çok endemik türe sahip olan bir güney Avrupa ülkesi olan Yunanistan'da var olan endemik bitki türü 800 civarındadır. Türkiye endemik bitkilerinin sayısı 3.000'den fazladır ve endemizm oranı %34,4'tür.¹³ Birbirinden farklı yer şekillerine sahip olan ülkemizde bu sayılanların dışında daha pek çok ekoturizm imkânı bulunmaktadır. Ekoturizm pazarı kısmında

¹² Erik ve Tarıkahya, 2004

¹³ Özhatay vd., 2005

da bahsedildiği üzere çerçevesinin çizilememesi, veri toplamadaki zorluklar gibi sebeplerle ekoturist sayısı tam olarak bilinmemektedir. Ancak TIES'in dünya ekoturizm piyasası için öne sürdüğü %20-%40 arası oran ülkemizin için de referans alınabilir.¹⁴

Fotoğraf 3: Karataş Gölü

5 COVID-19 VE TURİZME ETKİLERİ

Seyahat ve turizm küresel ekonomiyi sürükleyen ve istihdamı artıran önemli sektörler haline gelmiştir. Turizm, doğrudan etkileri yanında tedarik zinciri ile diğer sektörlerle dolaylı olarak fayda sağlayan bir sektördür. 2019 verileri sektörün salgın öncesi dünya ekonomisine olan etkilerinin anlaşılabilmesi açısından anlamlıdır.

WTTC'nin 2019 yılı verilerine göre turizm sektörü doğrudan ve dolaylı olarak 330 milyon istihdamın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu rakam tüm küresel istihdamın 1/10'una denk

¹⁴ TIES, 2006

gelmektedir. Sektörün küresel ekonomiye katkı oranı % 10,3'tür. Turizm amacıyla yapılan seyahatlerin % 28,7'si ise uluslararası seyahat kategorisindedir.

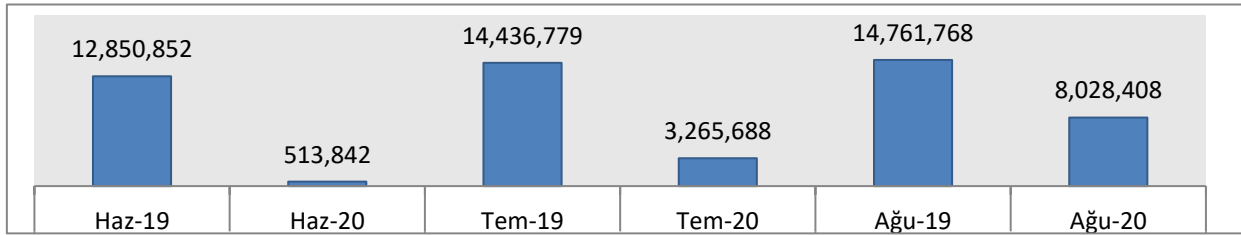
Salgın hastalığın kendini iyiden iyiye hissettirdiği 2020 yılının ilk çeyreğinde dünyanın en fazla ziyaret edilen yeri olan Avrupa'da uluslararası uçuşlar önceki yılın aynı dönemine göre ilk çeyrekte %66 ikinci çeyrekte %97 oranında düşmüştür.

Tüm dünyayı ve Avrupa kıtasını etkileyen bu durum ülkemizi de etkilemiştir. 2019 yılında 51 milyonun üzerinde yabancı turist ağırlayan ülkemizde COVID-19 sonrasında 2020 yılı ilk çeyreğinde önceki yılın aynı dönemine göre %22,2 ikinci çeyreğinde %97,9 düşüş yaşanmıştır.

2019 yılında uluslararası turizmden 29,8 milyar dolar gelir elde eden ülkemizin turizm gelirleri yılın ilk çeyreğinde önceki yılın aynı dönemine göre %11,3 ikinci çeyreğinde %98,7 azalmıştır. Antalya ilinde turizmin en yoğun olduğu Haziran-Ağustos aylarında 2019 ve 2020 yıllarında konaklama sayılarını gösteren karşılaştırmalı tablo bu durumu özetlemektedir.

Seyahat sayısındaki azalma karbon salınımındaki düşüşten ötürü doğal hayata ve ekosisteme faydalı olmuştur. Önemli sayıda insanın kapalı kalması doğal ortamlar üzerindeki baskıyı geçici de olsa hafifletmiştir. Ancak bir turizm türü olan ekoturizm salgından olumsuz olarak etkilenmiştir. Doğal parklar ve koruma alanları gibi gelirini çoğunlukla ziyaretçilerden elde eden ekoturizm rotaları gelirlerini ve dolayısıyla çalışanlarını kaybetmişlerdir.

Şekil 5: Antalya ili 2019-2020 yılları Haziran-Ağustos Dönemi Geceleme Sayıları

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

UNWTO verilerine göre COVID-19'un tedavisinde kayda değer bir ilerleme sağlanamaz ise 2019 yılında ulaşılan rakamlara 2021 ve 2022 yılında da ulaşamayacağı öngörülmektedir. Aynı senaryoların ülkemiz için de geçerli olduğu kabul edilebilir.

6 BATI AKDENİZ BÖLGESİ EKOTURİZM OLANAKLARI

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansının görev alanını oluşturan; Antalya, Burdur ve Isparta illerinden oluşan, ülkemizin güneybatısında yer alan Batı Akdeniz Bölgesi iklim ve yer şekilleri çeşitliliği bakımından ülkemizin en özgün bölgelerinden biridir.

Batı Toros dağlarının bulunduğu bölgede sahil ve iç kesimler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Kıyı şeridinde boydan boya yer alan Antalya ülkemizin en fazla yağış alan illerinden biridir. Yüksek sıradağlar Antalya ilini iç kesimlerdeki illerden ayırmaktadır. Bu sıradağların etkisi ile Antalya ili ile Burdur ve Isparta illerinde farklı iklimler hüküm sürmektedir. Bu durum bölgedeki zengin bitki çeşitliliğini doğurmuş, iktisadi faaliyetlerin çeşitlenmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda bölgedeki hareketli tektonik yapı bugün “Göller Yöresi” diye bilinen göller bakımından zengin yörenin doğmasına yol açmıştır. Antalya’nın yüksek miktarda yağış alması ve bölge genelinin ortalama yağış miktarının ülkemiz ortalamasının nispeten üzerinde oluşu kalkerli arazi yapısı ile beraber bölgenin zengin yer altı su kaynaklarına ve mağaralara sahip olmasına sebep olmuştur.

Bölgenin eski bir yerleşim yeri olması kültürel açıdan da önemli tarihi eserlere sahip olması sonucunu doğurmuştur. Antalya’nın geniş sahil şeridi ve 12 ay ılıman iklimi birçok faaliyetin yıl boyu yapılmasına imkân tanımaktadır. Burdur’un ve Isparta’nın su kaynakları ve diğer doğal güzellikleri bölgeyi turizm imkânlarının çok çeşitli olduğu bir ekoturizm cenneti haline getirmektedir.

6.1 Foto-safari

Svahili dili veya Arapça’da “yolculuk” kelimesinden türemiş olan, sözlükteki anlamı özellikle Afrika kıtasında vahşi hayvanları seyretmek veya bazen de avlamak için düzenlenmiş yolculuk olan safari kelimesi bugün “foto safari turizmi” adında bambaşka bir kimliğe bürünmüştür. Bugün foto-safari diye tanımladığımız turizm türü doğal alanları ve bu alanlara has olan flora ve faunayı görüntülemek amacıyla yapılan yolculukların tümüdür. 1998 yılında Conservation International adlı kâr amacı gütmeyen kuruluş bitki ve hayvan türleri açısından en fazla çeşitliliğe sahip 17 ülke (Megadiverse Countries) belirlemiştir. Bu ülkeler genellikle tropikal veya yarı tropikal iklimlerde yer alan ülkelerdir. Ancak aynı kuruluş tarafından zengin biyoçeşitliliğe sahip ancak tehdit altında bulunan 35 nokta (Biodiversity Hotspots) belirlenmiştir. Bu noktalardan ikisi, Akdeniz Havzası ve İran-Anadolu bölgeleri neredeyse ülkemizin bütün topraklarını kapsamaktadır.

Doğal güzellikleri, kültürel değerleri ve tabiat çeşitliliği ile Batı Akdeniz Bölgesi sadece Türkiye’de değil dünyada da foto safari için en önemli bölgelerden birisidir. Zengin flora ve faunası ile Kızıldağ Milli Parkı, 153 su kuşu türüne ev sahipliği yapan Kovada Gölü Milli Parkı, zengin biyoçeşitliliği, su kaplumbağaları ve Likya’nın sönmeyen ateşiyle Beydağları Sahil Milli Parkı, Antalya-Muğla il sınırları içerisinde yer alan, içinde Saklıkent Kanyonu’nu barındıran Saklıkent Milli Parkı; Yazılı Kanyon, Gölcük, Kurşunlu Şelalesi, İncekum (Alanya), Mavikent (Kumluca), Salda Gölü, Karanlıkdere Kanyonu tabiat parkları, Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı gibi pek çok doğal güzellik foto-safari için uygun alanlardır.

Sulak alanların korunması ve akılcı kullanımını amaç edinen Ramsar Sözleşmesi kapsamında bölgemizde bulunan tek sulak alan Burdur Gölü’dür. Yıllar önce yapılan çalışmalarda 210 kuş türüne ev sahipliği yapan Burdur Gölü kuşların göç yolu üzerinde bulunmaktadır. Göl, nesli en fazla tehlike altında olan kuş türlerinden biri olan dikkuyruk ördeği ile Burdur yosun balığına ev sahipliği yapmaktadır. Göç yolları üzerinde bulunması ve uygun fiziksel yapısı sayesinde birçok kuş türüne ev sahipliği yapan bölgemizde, Burdur ve Antalya’da kuş gözlemleri yapılmaktadır.

Burdur sınırları içerisinde bulunan birçok endemik türü barındıran Türkiye’nin Maldivleri olarak da bilinen Salda Gölü ise Türkiye’nin ve dünyanın en temiz göllerinden biridir. Aynı zamanda Göller Yöresi olarak bilinen bölgemizde etrafı meyve bahçeleri ile çevrili Eğirdir Gölü, endemik bitkileriyle Kovada Gölü bölgenin zengin sulak alan varlığından sadece birkaçıdır.

Fotoğraf 4: Yarışlı Gölü

Fotoğraf 5: Salda Gölü

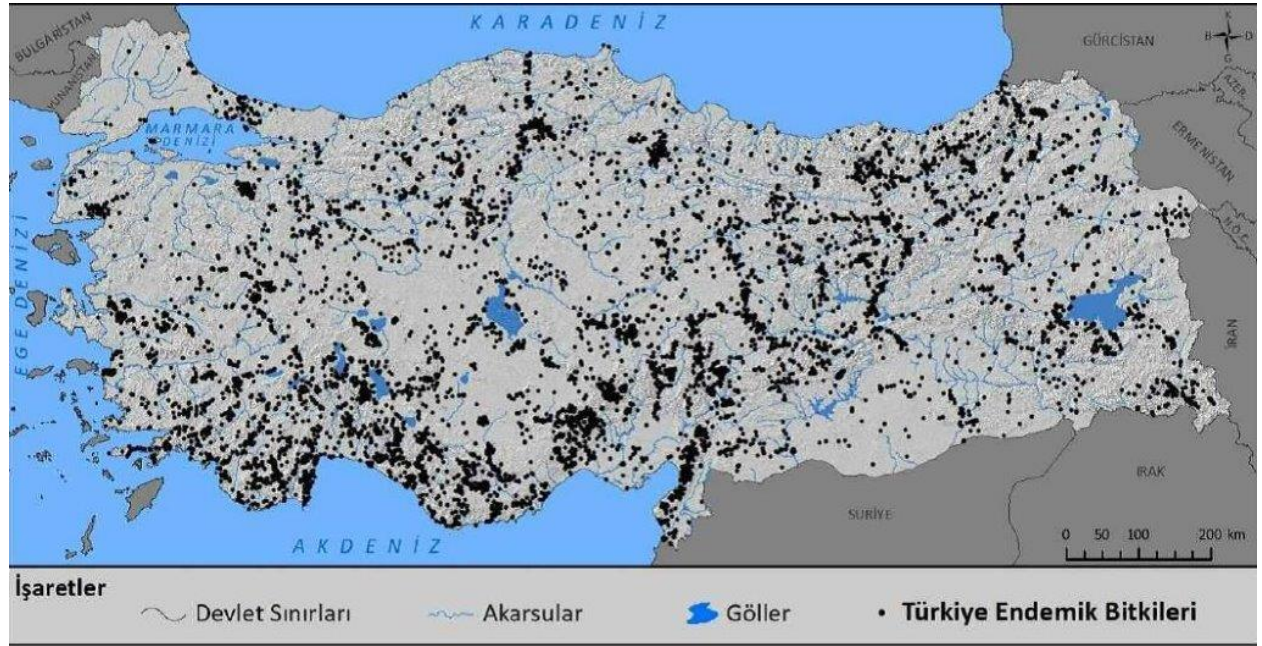

Fotoğraf 6: Eğirdir Gölü

Çeşitli iklimler arası geçiş bölgeleri içermesi, Antalya bölgesinde kış sıcaklığının genellikle 0 °C'nin altına düşmemesi, Doğu Karadeniz'den sonra ülkemizin en çok yağış alan yerlerini barındırması, önemli dağ silsilelerini içermesi ve dağların dizilişi, karstik yapısı ve su kaynaklarının bolluğu gibi sebeplerle Batı Akdeniz Bölgesi endemik bitki çeşitliliğinin en yoğun olduğu bölgedir. Şenkul ve Kaya tarafından yapılan endemik bitkilerin il bazında lokasyonlarını gösteren çalışmaya göre Antalya ili %8,9'luk oranla Türkiye'de ilk sıradadır. Isparta ve Burdur illerini de dâhil ettiğimizde ise %12,6'lık bir orana ulaşılmaktadır.

Şekil 6: Türkiye'de Endemik Bitkilere Ait Lokasyonların Dağılımı

Kaynak: Şenkul ve Kaya, 2017¹⁵

Tablo 1: Türkiye Florası Endemik Taksonlarına Ait 9677 Lokasyonun Coğrafi Bölge ve Bölümlere Göre Dağılımı

Bölge/Bölüm	Yüzölçümü (km ²)	Yüzölçümü (%)	Endemik Lokasyon Sayısı	Endemik Lokasyon Oranı (%)
AKDENİZ BÖLGESİ	108008	14	3321	34,3
Antalya Bölümü	53836	7	1632	16,9
Adana Bölümü	54172	7	1689	17,5
DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	161526	21	1848	19,1
Yukarı Fırat Bölümü	67053	8,7	1088	11,2
Erzurum-Kars Bölümü	27978	3,6	181	1,9
Yukarı Murat-Van Bölümü	45537	5,9	344	3,6
Hakkari Bölümü	20958	2,7	226	2,4
İÇ ANADOLU BÖLGESİ	110049	20,8	1564	16,2
Yukarı Sakarya Bölümü	3146	4,1	269	2,8

¹⁵ Şenkul ve Kaya, 2017

Konya Bölümü	44973	5,8	475	4,9
Orta Kızılırmak Bölümü	59536	7,7	550	5,7
Yukarı Kızılırmak Bölümü	2394	3,1	270	2,8
KARADENİZ BÖLGESİ	100660	17,6	1528	15,8
Doğu Karadeniz Bölümü	43501	5,7	722	7,5
Orta Karadeniz Bölümü	3861	5	305	3,2
Batı Karadeniz Bölümü	53298	6,9	501	5,2
EGE BÖLGESİ	42236	10,7	864	8,9
Asıl Ege Bölümü	44410	5,8	618	6,4
İç Batı Anadolu Bölümü	37795	4,9	246	2,5
MARMARA BÖLGESİ	61860	8	306	3,2
Çatalca-Kocaeli Bölümü	11679	1,5	85	0,9
Yıldız Dağları Bölümü	6157	0,8	7	0,1
Ergene Bölümü	12521	1,6	10	0,1
Güney Marmara Bölümü	31503	4,1	204	2,1
GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ	60552	7,9	246	2,5
Orta Fırat Bölümü	32049	4,2	135	1,4
Dicle Bölümü	28509	3,7	111	1,1

Kaynak: Şenkul ve Kaya

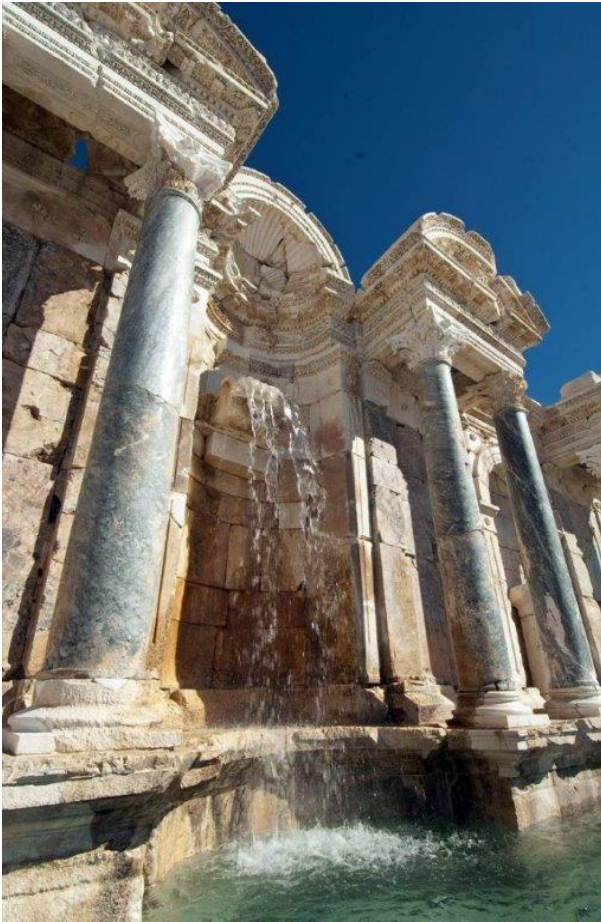
Ilıman iklimiyle ve yer üstü kaynaklarıyla tarihin ilk dönemlerinden beri cazibe merkezi olan Batı Akdeniz Bölgesi aynı zamanda önemli bir antik çağ yerleşim alanıdır. Bir ticaret merkezi olan bölge Pisidia, Pamfilya ve Likya gibi önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlere ait şehirlerin kalıntıları tarih meraklıları için önemli duraklar olarak kabul edilebilir. Bu şehirlerden bazıları şunlardır:

Kıbyra Antik Kenti: Bölgenin kültürel varlığı görülmeye değerdir. Anadolu'nun 12-13 bin kişi kapasitesi ile Antik Çağ'daki en görkemli stadyumu, 3.600 kişi kapasitesiyle meclis binası / müzik evi ve Anadolu'da tek olan meclis binası / orkestranın tam merkezinde farklı renkteki

mermerlerden yapılmış, yılanlardan oluşan saçları ve gözlerine bakarı taşa çeviren Medusa mozaiği ile Burdur ili Gölhisar ilçesinde Kibyra antik kenti bulunmaktadır.¹⁶

Sagalassos Antik Kenti: Burdur ili Ağlasun ilçesi sınırları içerisinde yer alan antik kentin denizden yüksekliği 1.700 metredir. Depremler ve salgın hastalıklar sonucu terk edilen kent yüksekte yer alması sebebiyle en iyi korunmuş antik kentlerden biridir. UNESCO Dünya Geçici Mirası listesine alınan kentte Antoninler Çeşmesi, agoraları, Roma hamamları, Macellum yapısı ile Antik Çağ'ın en önemli seramik üretim merkezlerinden biridir.

Fotoğraf 7: Antoninler Çeşmesi - Sagalassos Antik Kenti

¹⁶ Türkiye Kültür Portalı, 2018

Antiocheia Antik Şehri: Helenistik Dönemden kalma tiyatrosu, Augustus Tapınağı, su kemerleri, hamam, Nimfeium, St. Paul Kilisesi en önemli yapılarıdır. 323 yılında toplanan Konsül'de alınan karar doğrultusunda Aziz Paulus tarafından ziyaret edilen yerlerden biri olduğu için hac merkezi olarak kabul edilmiştir.¹⁷ Günümüzde Ortodoks pek çok Hristiyan burada ayin yaparak hac görevini yerine getirmektedir.

Aspendos Antik Şehri: Sadece Anadolu'nun değil tüm Akdeniz dünyasının en iyi korunagelmiş Roma dönemi tiyatrosuna sahip olmasıyla ünlüdür.¹⁸ Tiyatrosu ve su yolları en fazla ziyaret edilen yerleridir. Günümüze kadar ulaşmasında Selçuklu döneminde gördüğü tadilatın katkısı olduğu değerlendirilmektedir.

Fotoğraf 8: Aspendos Tiyatrosu

Side Antik Kenti: Antik dönemin en önemli ticaret ve liman kentlerinden biridir. Gladyatör dövüşlerinde kullanıldığı bilinen 17.000 kişilik antik tiyatrosu, Apollon Tapınağı, bir Roma eseri olan Anadolu topraklarındaki en büyük antik çeşme olan anıtsal çeşmesi iz bırakan eselerdir.¹⁹

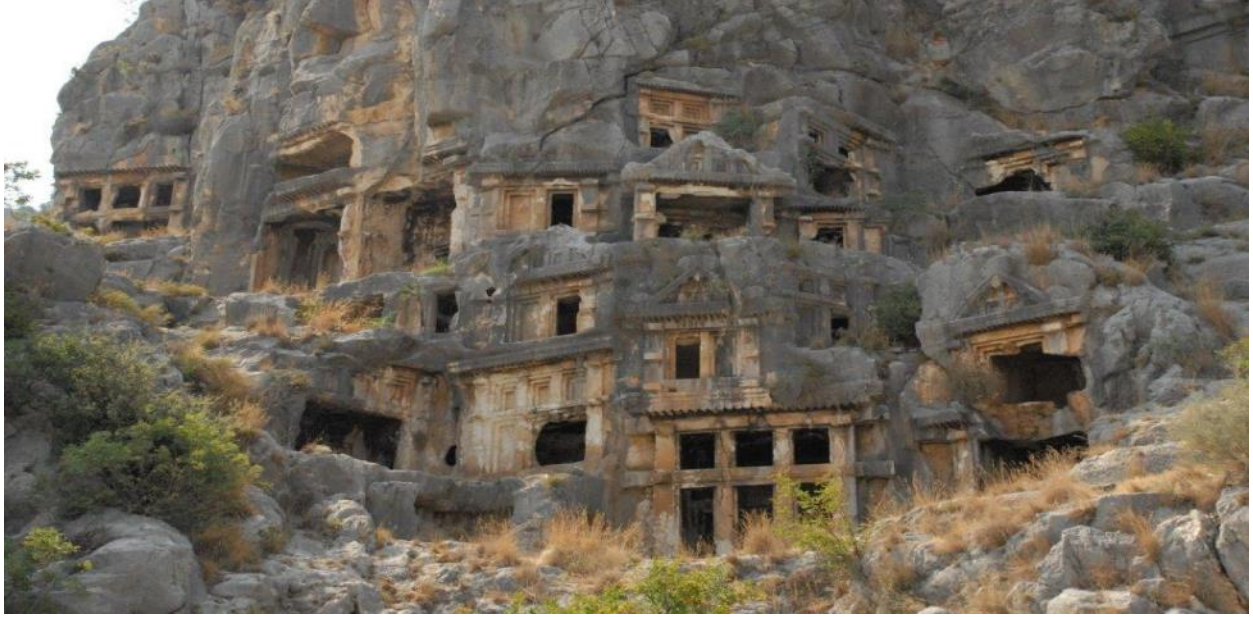
¹⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018.

¹⁸ Türkiye Kültür Portalı, 2018

¹⁹ Antalya Gezi Rehberi, 2018

Myra Antik Kenti: Likya dönemi kaya mezarları, Roma dönemi tiyatrosu ve Bizans Dönemi Aziz Nikolaos (Noel Baba) Kilisesi önemli yapılarıdır. Döneminin en parlak idari ve ticari şehirlerinden olan, St. Paul tarafından da ziyaret edilen Myra aynı zamanda Hristiyanlık açısından önemli merkezlerden biridir.²⁰

Fotoğraf 9: Myra Antik Kenti

Simena: Günümüzde Kaleköy olarak bilinen antik kent, ülkemizin sadece denizden ulaşılabilen nadir yerleşimlerinden biridir. Tarihteki ilk demokratik birlik olan Likya Birliği'nin küçük kentlerinden biri olan Simena depremlere maruz kalmış ve bir kısmı sular altında kalmış olan Kral Mezarları ve liman kalıntılarıyla önemli bir deneyim yaşatmaktadır.²¹

Olympos Antik Kenti: Yunanca'da "Ulu Dağ" anlamına gelen, Beydağları-Olympos Milli Parkı içerisinde yer alan Olympos, Antik Çağın önemli liman kentlerinden biridir. Bir nehir yatağı tarafından ikiye bölünen şehir Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerine ait kalıntılar barındırmaktadır. Çıralı köyü yakınlarında Yanartaş adı verilen asırlardır sönmeyen ateşi de görülmeye değer yerlerdendir.²²

²⁰ Türkiye Kültür Portalı, 2018

²¹ Türkiye Kültür Portalı, 2018

²² Türkiye Kültür Portalı, 2018

Termessos Antik Kenti: Güllük Dağı Milli Parkı sınırları içerisinde yer alan Türkiye'nin en iyi korunmuş antik şehirlerinden biridir. Sık bir bitki örtüsüyle çevrili, denizden 1.150 metre yükseklikteki askeri açıdan da korunaklı olan Termessos Büyük İskender'in bile dikkatini çekebilmiştir. Tiyatrosu, agorası, iyi korunmuş lahitleri ve Artemis Tapınağı ile ziyaretçilerini geçmişe götürebilecek ender destinasyonlardan biridir.²³

Fotoğraf 10: Sagalassos Antik Kenti

6.2 Tarım Turizmi

Birleşmiş Milletlerin 2018 yılı Dünya Şehirleşme Görünümü Revizyonu'na göre dünya nüfusunun %55'i şehirlerde yaşamaktadır. 2050 yılına göre bu oranın %68'e çıkması beklenmektedir.²⁴ Bu durum nüfusu hızla artan şehirleşme alanları üzerinde baskı yaratırken bu alanlar ile nüfusu azalan kırsal alanlar arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik bakımından farklar artmaktadır. Kırsal turizm ise ekonomik daralma ve nüfusun azalması sonucu ortaya çıkan bazı sorunlara çözüm olarak ortaya atılmıştır.

²³ Türkiye Kültür Portalı, 2018

²⁴ UN, 2018

Uluslararası literatürde agri-turizm ya da agro-turizm olarak da adlandırılan tarım turizmi, tarımla iç içe olan, tarım faaliyetleri sürdürülürken aynı zamanda turizm faaliyetlerinin yapılmasına da imkân veren bir kırsal turizm türüdür. Özellikle gelişmekte olan bölgelerde sık sık karşılaşılan tarıma ayrılan verimli arazilerin turizm faaliyetleri yürütmek için yok edilmesi yerine hem tarımla birlikte kırsal kalkınmaya katkıda bulunması hem turizmi canlandırmaktadır.²⁵

Eğitim olanaklarının yaygınlaşması sonucunda günümüzde tüketicilerinin kültürel seviyelerinde yükselme meydana gelmiştir. Böylelikle turizm tercihleri değişen ve çevre bilinci artan insanlar doğal çevresi bozulmamış, şehrin karmaşasından uzak, huzurlu ve rahat bir hayatın hüküm sürdüğü kırsal alanları kitle turizme göre edilebilir bulmuş ve doğal ve kültürel alanları ziyaret etmeye başlamışlardır.²⁶

Dünyada artan refah seviyesine paralel olarak gelişen turizm sektöründe ise kitle turizminden sıkılan turistlerin farklı deneyimlere yönelmesi sonucu ortaya çıkan turizm türlerinden biri de ekoturizmin en çok bilinen türü olan tarım turizmidir. Tarım insanlığın doğal hayatla ve kültürel geçmişiyle bağlantısını kuran az sayıda endüstriden biridir. Ekoturizmle iç içe bir tür olarak kabul edilebilecek tarım turizmi, kırsal alanlarda tarımsal üretim mekanizmalarına katılımı sağlayan, turistlere çeşitli aktiviteleri deneyimleme imkânı sunan turizm olarak kabul edilebilir.

Kendine has koşullarıyla ön plana çıkan ve bu sebeple belli bölgelerde yoğunlaşan diğer turizm türlerinden farklı olarak tarım turizmi, geleneksel yöntemlerle bağını koparmamış herhangi bir iklim veya çevre koşulunda uygulanabilir bir turizm türüdür. Bu sebeple hem ülkemizde hem de dünyada yapıldığı bölgeye göre aktiviteler farklılaşmaktadır.

Geleneksel yöntemlerin zamanla terk edilmek zorunda kalındığı, doğal çevrenin tahrip olduğu ve kişilerin göç eğiliminde olduğu kırsal alanlarda tarım turizmi bölgedeki üretimi sürdürülebilir hale getirerek yerel kalkınmayı destekleyecektir. Aynı zamanda insanların tükettiği gıdalarda katkı maddelerinin artması doğadan uzaklaşmış kişilerde organik ürünlere ve doğal yaşama bir özlem doğmasına sebep olmaktadır. Ancak kişilerin kurulu düzenlerinden ve toplumdaki rollerinden tamamen vazgeçmesi, belki de hiç deneyimlerinin olmadığı birincil üretime dönmeleri çok da olası görünmemektedir. Bu sebeple bu deneyimden mahrum kalmak istemeyen, doğayla iç içe olmak isteyen kişiler için tarım turizmi idealdir.

²⁵ Küçükaltan, 2002

²⁶ Yılmaz, 2008

Tarım ile turizmin bir araya gelmesinden meydana gelen tarım turizmi ekoturizmin bir türüdür. Bu türe ait önemli bir öge kabul edilen tatil çiftlikleri Avrupa, Amerika ve Avustralya'da önemli cazibe merkezleri haline gelmiştir. Ülkemizde de tatil çiftliklerinin geliştirilmesi ve diğer ülkelerdeki gibi yaygınlaştırılması bu merkezlerde üretilen ürünlerin müşteri beklentileri doğrultusunda çeşitlendirilmesini de amaçlamaktadır. Bu turizm merkezleri öncelikle tarım yapılan doğal alanların korunmasını, ziyaretçilerine tarım ve hayvancılık alanlarında eğitim fırsatları sunması, kırsal kalkınmaya katkıda bulunması ve kaynakların sürdürülebilir olarak kullanılmasını sağlaması gibi özellikleri ile bir alternatif turizm türüdür.²⁷

Batı Avrupa'da devletlerin halkın kırdan kente göçünü önlemek amacıyla da destekledikleri tatil çiftlikleri endüstriyelleşme sonucu tarım dışındaki sektörlerde artan gelir ve boş zamanın değerlendirildiği bir kırsal kalkınma unsuru olarak ortaya çıkmıştır.²⁸

Aromatik bitkilerden gül Batı Akdeniz Bölgesi'nde birçok insanın geçim kaynağıdır. Kozmetik sektörü başta olmak üzere pek çok sektörde kullanılmaktadır. Dünyada gül yağı üretiminde önemli bir yerde olan Isparta, gül hasadı şenlikleri ile son yıllarda tanınır hale gelmiştir. Gülün toplanmasının yanında geleneksel olarak yağ üretimi tekniklerinin de uygulandığı etkinliklerin yaygınlaşması beklenmektedir. Yetiştirildiği alanlara görsel açıdan hoş bir görünüm veren, son yıllarda yağının kullanım alanı genişleyen lavanta da çok sayıda turisti kendine çekmektedir. Bunun yanında ağırlıklı olarak Ege Bölgesi'nde kurulan turistik amaçlı özel çiftlikler bölgemizde de agro-turizmin geliştirilebilmesi için önemli bir adım olacaktır.

Fotoğraf 11: Güneykent Gül Tarlaları

²⁷ Yılmaz, 2008

²⁸ Weaver ve Fernell, 1997

Fotoğraf 12: Kuyucak Lavanta Tarlaları

6.3 Mağara Turizmi

Mağara bir insanın girebileceği kadar genişlikte olan doğal olarak oluşmuş oyuk veya çukur olarak tanımlanabilir. Oluşum şekline göre çeşitli sınıflandırmalara tabi olan mağaralardan karstik mağaralar ülkemizde özellikle yaygındır. Mağara oluşumları bakımından önemli bir jeolojik-jeomorfolojik nitelik olan karstlaşma (karstik alanlar) ülkemizde Batı ve Orta Toros Dağlarının bulunduğu illerde yer almaktadır.

Mağaralar ülkemizde yerli ve yabancı turist çekebilme kabiliyeti olan önemli cazibe merkezleridir. Karstik arazi yapısı mağara oluşumu için önemli alanlar olup Türkiye'nin %40'ı karstlaşmaya müsait yapıdadır. Arazi yapısı ve mağara oluşumuna uygun arazilerin toplam alanı göz önüne alındığında Türkiye sınırları içerisinde 20.000'den fazla mağaranın bulunabileceği tahmin edilmektedir.²⁹

Türkiye'deki karstik alanları gösteren haritadan da anlaşılacağı üzere kireçtaşı yapılı Batı Toroslar'ın hatırı sayılır bir alan kapladığı Batı Akdeniz Bölgesi mağara turizmi açısından önemli bir konumdadır. 15 km uzunluğuyla Türkiye'nin en uzun mağarası olan Isparta'da bulunan Pınargözü Mağarası, tarih öncesi döneme ait birçok kalıntı içeren, tapınak mağara niteliğinde olan ve insanlar tarafından iskân edilmiş olan Karain Mağarası, sarkıt ve dikitleri ile eşsiz bir

²⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

görüntü sunan, kendine has ısı ve nem koşulları ile astım hastaları için faydalı olan Damlatış Mağarası, sarkit ve dikitleri ile ülkemizin en güzel mağaralarından biri olan Dim Mağarası, bir kaya altı sığınağı niteliğindeki Beldibi Mağarası, oluşumu itibarıyla çok eski bir mağara olan içinde irili ufaklı göller barındıran İnsuyu Mağarası, hapisane olarak da kullanılmış Romalılardan beri bilinen Zindan Mağarası gibi doğal güzellik veya kültürel geçmişe sahip çok sayıda mağara Batı Akdeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Şekil 7: Türkiye'nin Karstik Alanlar Haritası

Kaynak: Günay vd.³⁰

Damlatış Mağarası: Alanya Kalesi'nin batısında yer alan mağara bir inşaat sırasında keşfedilmiştir. Meydana gelen karstik şekillerinden ötürü büyüleyici bir güzelliğe sahip olan mağara ismini de sarkitlarda oluşan damlamadan almıştır. Kendisine has bir hava bileşimi ve radyoaktif iyonların varlığı astım hastalarının da şifa bulabileceği bir yer olarak tanımlanmasından sonra ziyaretçi akınına uğramıştır.³¹

³⁰ Günay vd., 2015.

³¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

İçerdiği nem miktarı ve sene boyunca sabit kalan sıcaklık değeri ile mağara ülkemizin turizme açılan ilk mağarasıdır.

Dim Mağarası: Antalya ili Alanya ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. Diğer mağaraların aksine özel sektör eliyle turizme kazandırılmıştır. Sarkıt, dikit, sütun vb. karstik şekilleriyle eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Mağara Pamukkale Salonu, Org Salonu, Avizeli Salon, Göl Salonu adında 4 salon ve geçit yollarından müteşekkil olup günümüzde hala damlayan sular sebebiyle karstik yapı oluşumu sürmektedir. Mağara Alanya ilçesinde ormanlarla kaplı bir alanda yer aldığı insanların toplandığı mesire alanı içerisinde bulunması sebebiyle önemli sayıda ziyaretçi ağırlamaktadır. 2002 yılında Uluslararası Turizme Açık Mağaralar Birliği üyeliğine kabul edilmiştir. Bulunduğu konum itibarıyla seyir terasından muhteşem manzara deneyimi sunmaktadır. Mağara daha derinlere uzansa da 360 metrelik kısmı ziyaret edilebilmektedir.³²

Karain Mağarası: Antalya'dan 27 km uzaklıkta konumlanan Antalya- Burdur karayoluna yaklaşık 5 km mesafede bulunan mağarada 70 yılı aşkın süredir kazılar yapılmaktadır. Ülkemizin en büyük doğal mağaralarından biridir. Mağara 1994 yılından beri UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunmaktadır. Tarih öncesi dönemlerden beri insanlar tarafından kullanılan mağarada çok önemli kalıntılar bulunmuştur. Günümüze yakın dönemlerde tapınak olarak kullanılan mağarada eski Yunanca kitabelere rastlanmıştır. İnsanlık tarihine ışık tutan Paleolitik dönemden itibaren insanlar tarafından kullanıldığı döneme kadar uzanan eşsiz kalıntılar mağaraya oldukça yakında bulunan Karain Müzesi'nde ziyaret edilebilmektedir.³³

Zeytintaşı Mağarası: Mağara 14 metre derinlikte ve çift katlı olup üst kat uzunluğu yan dehlizlerle birlikte 136 metre, alt kat 97 metre uzunluğundadır. İçinde oluşumu devam eden sarkıt, dikit ve sütunlar ile her türden damlataş bulunmaktadır. Ayrıca büyük sütunlar arasında yer alan gölcükler, mağaranın görünümünü daha da ilginç şekle dönüştürmektedir. Eni 0,03 metre ve uzunluğu 0,7 metreyi bulan makarna sarkıtları ile eşi ve benzeri bulunmayan karakteristik özelliklere sahiptir.³⁴ Mağara eşsiz bakir bir çevreye ve doğal güzelliğe sahiptir. Çevrede yürüyüş ve tırmanma alanları vardır. Mağaranın bulunduğu yer ve çevresi tipik Akdeniz iklimi özelliklerini taşır ve dolayısıyla burada her tür Akdeniz bitkisi yetişebilmektedir.

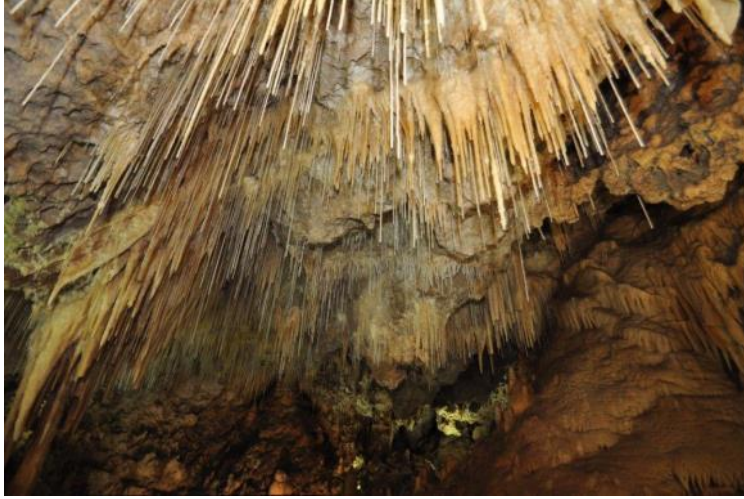
³² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

³³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

³⁴ Elinç ve Akıncı, 2013

İnsuyu Mağarası: Burdur il merkezinden yaklaşık 13 km mesafede bulunmaktadır. Bölgede yer alan birçok mağara gibi karstik yapıda olması sebebiyle sarkıt, dikit, sütun gibi birçok görsel öğeyi barındırmaktadır. 1965 yılında turizme açılan mağara 1. Derece Doğal Sit Alanı statüsüne sahiptir. Mağarada bağlantılı çok sayıda göl bulunmaktadır. Karstik yapının izin vermesi sonucu suyla dolan boşluklardan meydana gelen bu göller çevrede suyun aşırı kullanımı sonucu kuruma noktasına gelmiştir. Mağaranın derinliği 597 metredir. Mağarada bulunan eski taşlar mağaranın oluşumun eski dönemlere kadar gittiğinin göstergesidir.³⁵ Mağara tutkunları için en önemli uğrak yerlerinden biridir.

Fotoğraf 13: Zeytintaşı Mağarası

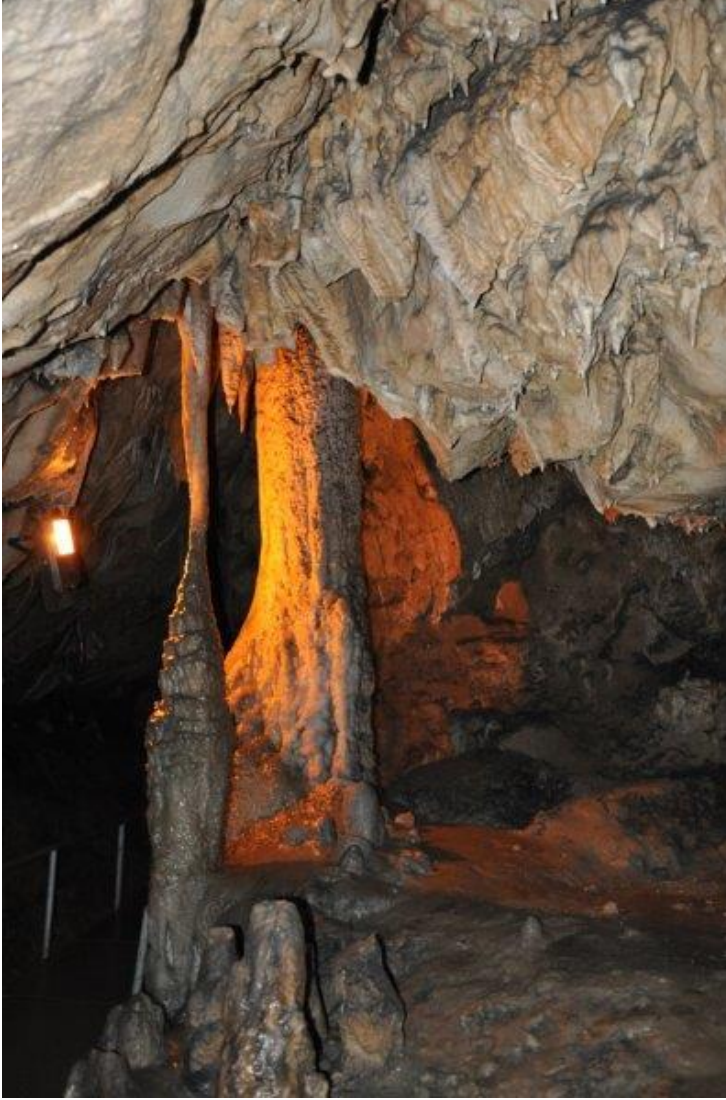

Zindan Mağarası: Isparta ili Aksu ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Mağaranın derinliği yaklaşık 765 metredir. Yatay olarak uzanması sebebiyle gezmeye dolayısıyla turizme oldukça elverişli bir mağaradır. Romalılar döneminden beri bilinen ve bir dönem hapisane olarak kullanılmış olan mağara önemli bir karstik aşındırma ve biriktirme şekillerini barındırmaktadır. Mağara girişinde dönemin dini motifleri ve mozaikler yer almaktadır.³⁶

³⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

³⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

Fotoğraf 14: Zindan Mağarası

Fotoğraf 15: İnsuyu Mağarası

6.4 Doğa Yürüyüşü Turizmi

Ülkelerin her yıl sürekli büyüyen turizm pastasından en fazla payı alabilmeleri için deniz-kum-güneş turizmi de denilen kitle turizminden değişik turizm türlerini içeren ve geniş yelpazede birçok ziyaretçiye farklı deneyimler sunan alternatif turizm türlerine yönelmeleri önem arz etmektedir.

Turizm profilindeki değişiklikler; kültür bazlı, yavaş gelişen kırsal turizm kaynaklarına dayalı olan, doğa kökenli ve yörenin geleneksel yaşam tarzına ilişkin özellikleri bünyesinde bulunduran turizm çeşitlerine doğru olmaktadır.³⁷ Turistler doğa koruma bilinci ile doğal, kültürel ve geleneksel yaşantıya ilişkin bilgileri elde etmeleri, ziyaret ettikleri bölgede yaşayanlarla ile iletişimde bulunmak ve bölgede düzenlenen etkinliklere katılmak istemektedirler.

³⁷ Tosun ve Bilim, 2003

Bu durum ziyaretçilerin alternatif turizm olanaklarının yer aldığı bölgeleri ziyaret etmelerinin sebebidir.³⁸

Doğa yürüyüşü ya da diğer adıyla trekking insanların kırsal alanlarda geçirdiği tırmanma ve yürüyüş aktivitelerinin bir birleşimidir. Diğer bir deyişle yaya olarak, genelde dağlık, doğayla iç içe olunabilecek bölgelerde yapılan gün aşırı olmayan yolculuklardır. Trekkingde amaç bir bölgeye ulaşmak değil yolculuğun kendisidir. Dolayısıyla yürüyüşün yapılacağı alanın cezbedici olması büyük önem taşımaktadır. Anadolu, kendine özgü doğal ve kültürel peyzaj karakteristiklerinden dolayı tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla burada zengin bir tarihi ve kültürel birikimin ürünü olarak nesilden nesle kullanılan “İpek Yolu”, “Saint Paul Yolu”, “Likya Yolu” gibi yürüyüş rotaları önemli bir potansiyel teşkil etmektedir.³⁹

Birçok tarihi, doğal ve kültürel güzelliğe ev sahipliği yapan Batı Akdeniz Bölgesi yürüyüş rotaları açısından oldukça zengindir. Türkiye'nin en uzun kanyonu olan Köprülü Kanyon ve çevresindeki yürüyüş parkurları, geçmişi eski çağlara uzanan Likya ve St. Paul yürüyüş yolları ve Ajansımızın da destek verdiği Akseki ilçesinde yer alan Tarihi Kervan Göç Yolu doğal güzelliklerinin keşfedilebileceği Batı Toroslar; endemik bitkileri, çeşitli iklimlerin yaşandığı bir geçiş bölgesi olması, ormanlarla kaplı çok sayıda yürüyüş rotasına sahip olmasıyla Türkiye'nin trekking merkezi olmaya aday olarak gösterilebilir.

Aziz (Saint) Paul Yolu:

Aziz Paul, Hristiyanlığın en önemli figürlerinden biridir. Türkiye sınırları içerisinde yaptığı yolculuklar Hristiyanlığın ilk dönemlerine ışık tutarken kat ettiği yollar bugün önemli turizm rotaları haline gelmişlerdir. Yol, Antalya Perge'den başlayan yol Isparta ili Yalvaç ilçesi yakınlarına kadar uzanmakta olan yaklaşık 500 km uzunluğunda bir yoldur. Diğer bir kol da Köprülü Kanyon Ulusal Parkı'nın girişindeki Beşkonak'tan başlamakta olup orman yollarından geçer ve Adada'da birleşir.⁴⁰

Aziz Paul, Barnabas ile beraber Antakya'dan yolculuğa başlamışlardır. Öncelikle Kıbrıs'a gelmişlerdir. Daha sonra Antalya Limanı'na ulaşmışlardır. Kara yolu ile Antalya'nın 10 km doğusundaki Perge'ye gelerek Aziz Paul Yolu diye tarif edilen rotayı takip ederek Yalvaç ilçesine varmışlardır.

³⁸ Kızılırmak, 2006

³⁹ Kiper ve Karaaslan, 2007

⁴⁰ Kültür Rotaları Derneği, 2018

Dönüş yolunda aynı yolu takip ederek Perge 'den geçip Antalya Limanı'na gelmişler, Kıbrıs'a uğramadan doğrudan Antakya'ya varmışlardır.

Fotoğraf 16: Likya Yolu Gelidonya Feneri

Likya Yolu:

Likya Yolu; Likya Uygarlığı'nın hüküm sürdüğü bölgelerde Fethiye'den Antalya'ya uzanan yaklaşık 540 km uzunluğunda bir yoldur. Coğrafi yapısı sebebiyle engebeli ve taşlık bir yol olması bisiklet rotası olabilmemesini engellemektedir. Dünyadaki en uzun yürüyüş yollarından biri olduğu kabul edilmektedir. Bölgenin Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü kıyı bölgede yer alması yaz aylarının çok sıcak geçmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple en uygun yürüyüş zamanı ilkbahar ve sonbahardır. Rotada sadece yürüyüş değil su sporları ve yamaç paraşütü gibi sporlar da yapılabilmektedir.

Dalaman Havaalanı'ndan 2 saat uzaklıkta olan Ölüdeniz'de başlayan 1800 metre yükseğe kadar tırmanan yol Antalya Havaalanı yakınlarında sonlanmaktadır.⁴¹

Kervan Göç Yolu, Akseki'den başlayıp Sarıhacılar, Belenalan, Bucakalan hattı üzerinden devam etmektedir. Yolun 3.650 metrelik Akseki-Sarıhacılar Hattı 2015 yılında Ajansımızın verdiği destek ile restore edilmiş ve turizme açılmıştır. Sarıhacılar'dan başlayıp Belenalan ve Bucakalan'a ilerleyen hat ise 2018 yılında verilen destek ile projelendirilmiş ve yolun restorasyonuna başlanmıştır. Yol hattı boyunca yöreye özgü düğmeli evler ve büyük çapta hasar görmeden günümüze ulaşan antik yollar ile önemli bir kültür ve alternatif turizm merkezi olarak göze çarpmaktadır. Bölgede günümüze kadar bozulmadan ulaşan bu yolların antik dönemde Romalılar tarafından, Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde ise kervan ve göç yolu olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Sarıhacılar köyünün 400 yıllık tarihi camisi de iç süslemeleri, tahta oymaları ile yerel turistlerin ilgisini çekmektedir. Akseki-İbradı Havzası'nda bulunan düğmeli evler bölgeye özgü bir mimari olarak öne çıkmaktadır.

6.5 Su Altı Turizmi

Su altı turizmi Gagnan ve Cousteau'nun taşınabilir dalış ekipmanlarında yaptığı değişikliklerden sonra dalış zaman içerisinde boş zamanları değerlendirmenin eğlenceli bir yöntemi haline gelmiştir. 1930'lardan sonra dalış aktivitesinin ticarileşmesi ve uluslararası tanınırlığı olan, eğitim gerektiren bir aktivite haline gelmesi sonrası çok sayıda kişi sertifika alarak bu aktiviteye katılmıştır. Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği (PADI) verilerine göre 1967 yılından beri 25 milyonun üzerinde kişi dalış belgesi sahibi olmuştur. 2015 yılı itibarıyla son 19 yıl verilerine bakıldığında her yıl verilen sertifika sayısı 900.000 civarındadır. Gene PADI verilerine göre bu belgeyi alma yaş ortalaması erkeklerde 30, kadınlarda 27'dir. Yaş ortalamalarının düşük olması bu belgeleri alanların uzun yıllar bu sporu yapabileceğini göstermektedir.

Dünya üzerindeki mercan kayalarının toplamda yıllık 36 milyar dolarlık bir ekonomik değeri olduğu, bunun 19 milyar dolarının dalış turizminden geldiği belirtilmektedir. Gerek uygun iklimiyle gerek su altı güzellikleriyle Kızıldeniz, Tayland, Malezya ve Karayipler dünyada en çok turist çeken başlıca dalış bölgeleridir.

Sertifikalı ve aktif dalgıçların çoğunluğu Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunmaktadır. Coğrafi yakınlık ve mercan resiflerine konumu sebebiyle çevrelerindeki okyanuslardaki dalış

⁴¹ Kültür Rotaları Derneği, 2018

merkezlerini tercih eden bu dalgıçlar doğru bir tanıtım politikası ile ülkemiz turizmine kazandırılabilir.

3 tarafı denizlerle çevrili bir yarımada üzerinde yer alan Türkiye'nin uygun iklim koşulları ve güzel kumsalları Türkiye'de deniz-kum-güneş turizmi denilen kitlesel turizmin hızla gelişmesine sebep olmuştur. Ancak bu gelişimin, artan rekabetle birlikte düşen kâr marjları, tahrip olan sahil şeridi ve turizmin en fazla 6 aylık bir döneme sıkışması gibi yan etkileri ortaya çıkmıştır. Kitle turizminden sıkılan ve çeşitli arayışlar içine giren kişilerin de talebiyle doğan alternatif turizm türlerinden biri de dalış turizmidir. Ülkemizin gittikçe iddialı hale geldiği dalış turizminde dalış bölgelerinin çokluğu, suyunun berraklığı, ılıman iklimiyle ve uzun dalış sezonu ile Antalya başı çekmektedir. Türkiye'nin eşsiz bir dalış merkezi olan ve sayısız dalış bölgesi barındıran Antalya'nın başlıca dalış bölgeleri ve bu bölgelerden çıkarılan batıklar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Kemer: Antalya Limanı'nın girişinde yatmakta olan askeri gemi bulanık suda bulunması bakımından dalgıçlar için önemli batıklardan biri kabul edilmektedir. Bir Türk subayı olan Mustafa Ertuğrul tarafından 1917'de batırılan Fransız gemisine ait olan batık dalgıçların mutlaka ziyaret etmesi gereken bir dalış alanıdır. Tekirova yakınlarında bulunan Üç Adalar 9 resif ve 2 su altı mağarasını barındırmakta olan papaz balığından Akdeniz fokuna kadar çok sayıda türün gözlemlenebileceği dünyaca ünlü bir bölgedir.⁴²

Kalkan: Karakteristik akıntı ve rüzgâr yapısıyla üst düzey dalış meraklılarını kendine çeken bir dalış merkezidir. Bir dönem içinde fokların yaşadığı Mavi Mağara, deneyimli dalıcılar için önemli deneyimler sunan Sakarya Batığı, çeşitli balık türleriyle karşılaşabilen Frank Duvarı, berrak suları sebebiyle önemli bir görüş mesafesine sahip yeni başlayanları kendine çeken Fırnaz Koyu, üzerinde her seviyede dalgıçlar için 4 dalış noktası barındıran Heybeli Kalkan'ın önemli dalış merkezlerinden sadece bazılarıdır.

Mercan ve sünger çeşitlerinin gözlemlenebildiği belli derinliğe kadar inen fener duvarları Patara Kanyonu'nu ilginç kılmaktadır. Gündüz ve gece dalışları için kullanılan Öksüz Ada belli derinliklere inen duvarlarıyla farklı deneyimler sunmaktadır.⁴³

⁴² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁴³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

Fransız Batığı: “Sosyete Batığı” olarak adlandırılan 2. Dünya Savaşı esnasında batırılan “Saint Didier” isimli bir Fransız gemisine aittir. Yaklaşık 35 metre derinlikte bulunan batık üzerinde hala bulunan askeri teçhizatı sebebiyle ilgi çekmektedir.

Suluin Mağarası: Antalya ilinin Finike ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Oldukça önemli bir sualtı mağarasıdır. Derinliğinin 122 metrenin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. 80 metrelik bir giriş ağzına sahiptir. Bölgenin karstik yapısı sebebiyle çok sayıda sarkıt ve dikite sahip olan mağaranın önceden kuru olduğu tahmin edilmektedir. Geçmişte yaşanan bazı kazalar sebebiyle sadece deneyimli dalgıçların dalmasına izin verilmektedir. Asya'nın en büyük su altı mağarasıdır.⁴⁴

Gök Mağarası: Antalya ili Finike ilçesi sınırları içerisinde bulunan önemli bir dalış alanıdır. İçerdiği karstik şekiller sebebiyle Suluin Mağarası gibi önceden kuru olduğu düşünülen mağara tatlı suyla tuzlu suyun karıştığı bir mağaradır. Son yıllarda gittikçe popülerleşen mağara oldukça derine dalış imkânı sunmaktadır.⁴⁵

Kaş Uçak Batığı: İkinci Dünya Savaşı yıllarında Kaş ile Meis Adası arasında düşen Savoia-Marchetti (SM-81) modelinde 3 pervaneli İtalyan savaş uçağına ait olduğu düşünülen bir batıktır. Batığın derinliği yaklaşık 71 metreye kadar uzanmaktadır. Batığın ulaştığı derinlik deneyimli dalgıçlar için oldukça cazip olsa da riskli bir batık olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Akıntı seviyesine göre sinarit, orfoz, barakuda vb. birçok balık çeşidinin gözlemlenebileceği en güzel dalış alanlarından biridir.⁴⁶

Sıçan Adası: Şekli sebebiyle bu ismi alan ada Antalya Limanı'na yaklaşık 10 km uzaklıkta bulunmaktadır. Adanın batı kısmı 8 metre derinliğe sahipken kuzey doğu kısmı ise 22 metre derinliğe ulaşabilmektedir. Adada bulunan sur kalıntıları eski dönemlerde bir üs olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Doğu kısmında dalgıçlar için bir mağara da barındıran ada günübirlik tekne turlarında da ziyaret edilen noktalardan biridir.⁴⁷

B-24 Amerikan Savaş Uçağı Batığı: Batık Antalya ili Manavgat ilçesi yakınlarında bulunmaktadır. 2. Dünya Savaşı yıllarında Romanya'da icra ettiği görevden dönen “Hadley’ Harem” isimli B-24 tipi Amerikan uçağı isabet alması üzerinde düşerek sulara gömülmüştür. Önemli bir kısmı

⁴⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁴⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁴⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁴⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

yapılan çalışmalar ile su üzerine çıkarılmış ve sergilenmeye başlanmıştır. Uçağa dalış yapabilmek için özel izin gerekmektedir.⁴⁸

Uluburun Antik Batığı: M.Ö 14. Yy'de Kaş'ın güneydoğu kısmında batmış bir yük gemisine ait batıktır. Sünger dalıcıları tarafından keşfedilmiştir. Bakır ve kalay külçeleri, cam külçeler, fildişi, seramikleri, altın ve gümüş takılar, silahlar, o dönemde insanlar tarafından tüketilen besin maddeleri gibi tarihin akışına ışık tutacak son derece değerli yükleri çalışmalar sonucu çıkarılarak Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'ne taşınmış ve sergilenmeye başlanmıştır.⁴⁹

Gelidonya Antik Batığı: Antalya Körfezi'nin batısında bulunan Taşlık Burnu'nun güneyinde bulunmaktadır. M.Ö. 13. yüzyılda bir kaza sonucu batan bir yük gemisine ait olduğu belirlenmiştir. Uluburun Antik Batığı'nda olduğu gibi sünger avcıları tarafından keşfedilmiştir. Bakır ve kalay külçeler ile bronz eşya içermektedir. Ait olduğu dönem açısından gemi yapım tekniklerine ışık tutan batıktan çıkarılan eşyalar Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde ziyaretçilerini beklemektedir.⁵⁰

6.6 Yayla Turizmi

Önceki kısımlarda da üzerinde durulduğu üzere son yıllarda sektörde, tüketici konumunda olan turistlerin beklenti ve talepleri doğrultusunda önemli değişimler yaşanmakta ve değişen talebe cevaben yeni turizm türleri ortaya çıkmaktadır. Bu turizm türlerinden bazıları insanların hayatlarının bir parçası olan ancak sanayileşme ve artan şehirleşme ile çoğumuz tarafından terk edilmek durumunda kalmış alışkanlıkların ve yaşayışın belli bir program dâhilinde tekrar hayata geçirilmesi şeklindedir. Turizmin arz yönünün belirli şartlar altında belirli bir fiyatla bir ülkenin veya bölgenin turistlerin faydalanmasına sunmaya hazır olduğu turistik zenginliklerinin bütünü şeklinde düşünüldüğü takdirde ülkemizin ve bölgemizin hem doğal güzellikler hem de geleneksel yaşayış anlamında köklü bir kültürün mirasçısı olması bakımından önemli bir potansiyele ve ticarileştirilebilecek birçok öğeye sahip olduğu hemen anlaşılabilir.⁵¹

90'lı yıllarda etkin tanıtım ve 3S turizmine artan taleple birlikte, kitle turizminin yoğunlaştığı alanlarda aşırı kaynak kullanımı, çevrenin tahrip olması ve geleneksel yaşayışla birlikte iş gücü

⁴⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁴⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁵⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018

⁵¹ İncekara vd., 1997

piyasasında meydana gelen değişiklikler ve aynı zamanda bu gelişmelere tepki olarak insanların doğal hayata olan özlemlerinin ve turizmden beklentilerinin değişmesi sonucu alternatif turizm kavramı turizmde sıkça tartışılan bir konu olmaya başlamıştır. Ticari bir faaliyet olan turizm sektöründe arz edilebilecek yeni değerler alternatif turizmin ve ekoturizmin alanları haline gelmiştir. Bu sürecin sürdürülebilir kırsal kalkınma ile ilişkisi ise gözden kaçırılmamalıdır. Kırsalda nüfusun azalması ve artan sanayileşme kırsaldaki iş kollarını zayıflatmış, şehirlere yapılan göç şehirlerin taşıma kapasitesini aşarak sorunları tetiklemiş ve kırsal kesime yapılan yatırımların da yeterli nüfus olmaması sebebiyle sekteye uğramasına yol açmıştır. Kırsaldaki üretici nüfusun azalması ise gelecekte ülkemizin tarımsal üretimi açısından ayrı bir tehdit unsurudur.

Milletimizin tarihsel geleneği içerisinde önemli bir yer tutan göçebe hayat zamanla yerini yerleşik hayata bırakmış, yaylak ve kışlak arasındaki yolculuğu devam ettiren kişi sayısı gittikçe azalmıştır. Ancak yeni arayışların gündeme gelmesi ile birlikte akla gelen ilk turizm türlerinden biri yayla turizmi olmuştur. 3S turizminin Akdeniz ikliminin hâkim olduğu kıyılarda yoğunlaşması ve kendine has iklimi ve zengin bitki örtüsü ile Doğu Karadeniz yaylaları ülkemizde turizm faaliyetleri açısından en çok gelişen ve en yüksek tanınırlık oranına ulaşan yaylaları olarak uluslararası bir marka haline gelmiştir.

İklimsel olarak farklı yükseltilerde olumlu ve olumsuz koşulların mevsimlere göre ortaya çıkması, insanların da uyum sağlamak amacıyla yer değiştirmesi yaylacılığın bir yaşam biçimi haline gelmesini ve asırlarca sürdürülmesini sağlamıştır. Gittikleri her yerde bu yaşam biçimini sürdüren yörükler, bu yaşam tarzına uygun yerleri kendilerine yurt tutmuşlardır.⁵²

Fotoğraf 17: Yünüm Böğet Şenlikleri

⁵² Sarı ve Tepeli, 2003

Her ne kadar geleneksel yaşam ve üretim şekli değişse de bu kültürü günümüze kadar taşıyan yörüklerin en yüksek oranda bulunduğu bölgelerden biri Batı Akdeniz Bölgesi'dir. Zamanla temel geçim kaynağı olan hayvancılık büyük oranda terk edilmiştir.

Ancak Toros Dağları'nın batısında yer alan ormanlar, göller, yaylalar, alpin çayırları eşsiz manzaralar sunmaktadır. Özellikle nisan ayından ekim ayına kadar olan dönemde bölgede yöredeki hayat tarzının en önemli öğelerinden olan yaylaya çıkma geleneği şölen havasında devam ettirilmektedir.⁵³

Turizmin alternatif turizm olanaklarıyla zenginleştirilmesi, belli bir sezona ve bölgeye özellikle de sahil şeridine bağlı kalmadan yaygınlaştırılması ve ülkenin farklı bölgelerindeki turizm değeri ihtiva eden destinasyonların keşfedilmesi yönünde başlatılan çalışmaların önemli bir bölümünü oluşturan yayla turizmi Antalya, Burdur ve Isparta illerinden müteşekkil TR61 Bölgesi'nde önemli olanaklar sunmaktadır.

Antalya'da Feslikan Yaylası, Gömbe Yaylası, Saklıkent Yaylası, Gedevet Yaylası, Ördübek Yaylası; Burdur'da Akpınar Yaylası, Eşeler Yaylası, Kırkpınar Yaylası, Kocayayla ve Isparta'da Sorgun Yaylası, Söğüt Yaylası, Melikler Yaylası, Beşkuyular Yaylası, Anamas Yaylası önemli yayla alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Bölgemizde yayla turizminin gelişmesine katkıda bulunacak diğer unsur bölgemizde yer alan Batı Toroslarda halen geleneksel yörük kültürünün yaşatılması ve geleneksel üretim yöntemlerinin devam etmesidir. Bu kültürün korunarak yayla turizminin planlı bir şekilde geliştirilmesi kırsal kalkınmaya da önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

⁵³ Sari, 2013

Fotoğraf 18: Anamas Yaylası

7 SONUÇ

80'li yıllarla beraber dünyada artan refah, iletişim araçlarının tanıtım olanaklarını çeşitlendirmesi ve ulaşım imkânlarındaki gelişim turizmi sürekli büyüyen bir sektör haline getirmiştir. Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin verilerine göre turizme yapılan yatırım 882,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tüm istihdamın ise %9,9'u turizm tarafından karşılanmaktadır. 2028 yılına kadar da bu oranların artacağı tahmin edilmektedir.

Turizm denildiğinde ilk akla gelen ve bu büyüyen pastadan en büyük payı alan deniz-kum-güneş turizmi (3S turizmi), ülkelerin ve ülkeler içinde çeşitli bölgelerin birbirleri ile en çok rekabet ettikleri ve en çok yatırım yaptıkları turizm türü haline gelmiştir. Artan yatırımlarla sektör büyürken, milyonlarla ifade edilen turist sayısı sahillerdeki doğal dengenin bozulmasına sebep olmuştur. Ayrıca zaman içerisinde bu turizm türüne karşı doyuma ulaşılmış, insanların alternatif turizme yönelimleri artmıştır. Aşağıdaki tablo incelendiğinde yıllara göre kişi başı harcamanın düştüğü anlaşılmaktadır. Belirli pazarlara hitap eden kitle turizminin siyasi krizlerden önemli ölçüde etkilendiği ve bu gibi durumların Antalya gibi ekonomisi turizm üzerine kurulu şehirleri iktisadi açıdan zora soktuğu tecrübe edilen gerçeklerdir.

Tablo 2: Yıllara Göre Kişi Başı Turizm Harcaması

Yıl	Kişi Başına Harcama Tutarı (Dolar)
2014	828
2015	756
2016	705
2017	681
2018	647
2019	666

Kaynak: TÜİK

Türkiye Turizm Stratejisi Belgesi’nde belirtildiği üzere ilgili soruna karşı önerilen çözüm yollarından biri sağlık ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko-turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizmi gibi alternatif turizm türlerinin geliştirilmesidir.

Ekoturizm 2023 hedefleri olarak belirlenen 4 madde aşağıdaki gibidir:

- Ülkemizde ekoturizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi için bu amaca yönelik turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliği arttırılacaktır.
- Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergâhları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktaları belirlenerek planlama çalışmaları yönlendirilecektir.
- Yaylaların yoğunlaştığı alanlarda spot merkezler veya aks olarak öncelikli turizm gelişme ve eylem bölgeleri belirlenecektir.
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile agro-turizm, macera turizmi, mağara turizmi, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için eylem planları hazırlanacaktır.

Bu amaçla aynı belgede 5 ekoturizm bölgesi önerilmiş, planlı bir geliştirme stratejisi benimsenmiştir. Karadeniz Bölgesi’nde yer alan Bolu, Zonguldak, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerini kapsayan bölge, Antalya’nın iç kesimlere doğru doğusu, Torosların eteklerinde Antalya ve Mersin’in birleştiği alanlar ve GAP Koridoru ile Kış Koridoru’nu birleştiren “GAP Ekoturizm Koridoru” biyolojik çeşitlilik açısından ve eko-turizm potansiyeli açısından Türkiye Turizm Stratejisi’nde öncelikle ekoturizmin geliştirileceği bölgeler olarak belirlenmiştir. Göller Bölgesi dokuz ekoturizm gelişim bölgesinden biridir. Bu da Antalya, Isparta ve Burdur’dan oluşan TR61 Bölgesi’nin önemli bir ekoturizm bölgesi olduğunu göstermektedir. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı da 2018 yılından itibaren bu potansiyelin ortaya çıkarılması ve sektörün gelişmesinin önündeki engellerin aşılması amacıyla hazırlanan üç yıllık Ekoturizm Sonuç Odaklı Program kapsamında sektörü destekleyecektir.

8 BATI AKDENİZ BÖLGESİ EKOTURİZM GZFT ANALİZİ

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• İklim koşullarının ve yeryüzü çeşitliliğinin farklı turizm türlerinin gelişimine olanak sağlaması• Eski bir yerleşim bölgesi olması sebebiyle ekoturizme konu olabilecek birçok değere sahip olması• Bazı pazarlar için henüz keşfedilmemiş olması sebebiyle gelişmeye açık olması• Antalya gibi turizmde marka olmuş bir şehrin bulunması• Dalış turizmi için kirlenmemiş ve berrak sulara sahip olması• Geleneksel yaşayış tarzının ve tarımsal üretim yöntemlerinin hala terkedilmemiş olması.• Ekosistem çeşitliliği ve zenginliği• Yeni bir turizm türü olan ekoturizme uyum sağlayabilecek genç ve dinamik bir nüfusa sahip olması	<ul style="list-style-type: none">• Yeni bir turizm türü olan ekoturizm için altyapının yetersiz oluşu• Tanıtım faaliyetlerinin 3S turizminde odaklanması sebebiyle ekoturizm fırsatlarının yeterince tanıtılmaması• Yetki karmaşası sebebiyle bazı sorunların çözümünde gerekli mercilere ulaşamaması• Mevcut turizm sektöründe istihdam edilen personelin ekoturizm konusunda eğitilmemiş olması• Ekoturizm bölgesinde yaşayan halkın bu turizm türüne hazır olmaması
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Tüm dünyada kitle turizminin doğada meydana getirdiği tahribata bir tepki oluşması• Eğitim ve bilinç düzeyi yüksek klasik turist tipinin dışında turist sayısının artması• Antalya'nın olumlu imajının şehre yakın ekoturizm alanları için kullanılabilir olması• Avrupa ülkeleri dışındaki pazarlarda ülkemize ilginin artması• Bölgeyi bilen uluslararası operatörlerle bağlantılı deneyimli şirketlerin bulunması• Ülkemizin uluslararası ulaşım bakımından avantajlı bir konumda bulunması	<ul style="list-style-type: none">• Ülkemize coğrafi olarak yakın olan bölgelerde meydana gelen uluslararası krizler• Doğu Akdeniz'deki doğalgaz arama çalışmalarının ekosistem üzerinde olumsuz etkisi• Artan turizm hacminin bölgedeki fiyatları artırması ve fiyat rekabet avantajını ortadan kaldırması• Ekoturizm alanında diğer ülkelerle yaşanan rekabetin fiyatları düşürmesi• Yapılan plansız turların bölgenin taşıma kapasitesini aşması ve geleneksel yaşayışa zarar vermesi• Küresel ısınma ve iklim değişikliği problemleri

9 SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SORUN	İHTİYAÇ	FAALİYET	YÜRÜTÜCÜ (Kurum- Kuruluş)	TAHMİNİ BÜTÇE (TL)	FİNANSMAN YÖNTEMİ
Bölgede Sertifikalı Ekolojik Köylerin Az Olması	Tatuta ve diğer ekolojik tanınırlığa sahip ağlara üyelik işlemlerine başlamak.	Seçilecek pilot işletmelerin ekoturizm ağlarına üyeliğine yönelik destek verilmesi	Özel sektör ve BAKA	50.000	Hizmet Alımı
Melikler Yaylasının Uluslararası Tanınırlığının Artırılması	International Darksky Association (IDA) ve diğer uluslararası tanınırlığı olan uluslararası ağlara üyelik	IDA sertifikasyonuna yönelik gerekli başvuru ve prosedürlerin tamamlanması	BAKA, Isparta Belediyesi, Isparta Valiliği	50.000	Hizmet Alımı
Bölgede Yer Alan Mağaraların Tanınırlığının Az Olması	Pınargözü, Altınbeşik gibi mağaraların uzunluk ölçümünün tamamlanması ve etap etap turizme kazandırılması	Bölgede yer alan ve tamamı keşfedilememiş mağaralarda ölçüm yapılması için profesyonel ekipler ile işbirliği	BAKA, Türkiye Mağaracılık Federasyonu	100.000	Hizmet Alımı

Dağcılık ile ilgili Zengin Bir Bölge Olmasına Rağmen Tanınırlığın Az Olması	Geyikbayırı ve Dedegöl Dağı'nın tırmanış rotalarının zenginleştirilmesi ve tanınırlığının artırılması	Dedegöl başta olmak üzere bölgedeki dağ tırmanış rotalarının belirlenmesi ve tanıtılmasına yönelik profesyonel dağcılar ile işbirliği	BAKA	100.000	Hizmet Alımı
Bölge ile ilgili Ekoturizm Ağının Olmaması Kaynaklı Tanınırlıkta Yaşanan Genel Sorunlar	Bölgede yer alan Ekoturizm kapsamındaki faaliyetlerin bilgisinin tek elde toplanması	Ekoturizm başlığı altında yer alan turizm faaliyetlerinin Ajans internet sitesinde güncel olarak yayımlanması ve bölgenin bilgisinin Ajans elinde toplanması ve Ajans marka değerinin artırılması	BAKA	0	-

10 KAYNAKLAR

- Wilson, S., Sagewan-Alli, I., Calatayud, A., 2014, The Ecotourism Industry in the Caribbean A Value Chain Analysis, Inter-American Development Bank, No. IDB-TN-710
- MacNaught, P. (1982) Mass tourism and the dilemmas of modernisation in the Pacific Islands. *Annals of Tourism Research*. 9,3. 359–381s.
- Öztaş, K., Karabulut, T., 2006. *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*, Nobel Yayın Dağıtım, 2.Baskı. Ankara.
- Soyak, M., 2016, *Türk Turizm Sektörünün Yapısal Analizi ve Swot Matrisine Dayalı Sektörel Stratejiler*, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi. 10.
- UNWTO, 2020. *World Tourism Barometer*,18,5. Erişim Zamanı: 02.10.2020. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.5>
- WTTC, 2020. *Global Economic Impact & Trends 2020*. Erişim Zamanı: 02.10.2020. <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>
- Wight, P.A., 2001. Ecotourists: not a homogeneous market segment, *The Encyclopedia of Ecotourism*, Weaver, D.B. (ed.), CAB International, Wallingford.
- Buckley, R. 2009. *Ecotourism: Principles and Practices*. Cambridge, MA: CAB International.
- EBSCO. 2009. "Sustainability Watch: Ecotourism." Ipswich, MA: EBSCO Publishing Inc.
- Alaeddinoğlu, F., Türker, N., Can, A., Öztürk, S., 2013. Ekoturistlerin Temel Özellikleri, Motivasyonları ve Aktiviteleri: Van Gölü Havzası Alanı Örneği, *Türkiye. The Journal of Academic Social Science Studies*.6, 3. 91-107s.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm Yönetimi* (1. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erik, S., Tarıkahya, B., 2004. *Türkiye Florası Üzerine*. *Kebikeç* 17. 139-163s.
- Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S., 2005. *Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı*. WWF Türkiye(Doğal Hayatı Koruma Vakfı) Yayını, İstanbul.
- TIES, 2006. *TIES Global Ecotourism Fact Sheet*. Erişim Zamanı: 06.08.2018. https://mafiadoc.com/ties-global-ecotourism-fact-sheet_59b1e58b1723ddd8c6ad30c4.html

- Şenkul, A., Kaya, S., 2017. Türkiye Endemik Bitkilerinin Coğrafi Dağılışı. Türkiye Coğrafya Dergisi. 69. 109-120s.
- Türkiye Kültür Portalı, 2018. Kibyra Antik Kenti-Burdur. Gezilecek Yerler. Erişim Zamanı: . <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/burdur/gezilecekyer/kibyra-antik-kenti>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018. Pisidia Antiokheia Antik Kenti. Erişim Zamanı: . <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR-165309/pisidia-antiokheia-antik-kenti.html>
- Türkiye Kültür Portalı, 2018. Aspendos-Antalya. Gezilecek Yerler. Erişim Zamanı: . <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/aspandos>
- Antalya Gezi Rehberi, 2018. Side Antik Kenti. Erişim Zamanı: . <http://www.antalyagezirehberi.net/side-antik-kenti.html>
- Türkiye Kültür Portalı, 2018. Myra Antik Kenti-Antalya. Gezilecek Yerler. Erişim Zamanı: . <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/myra>
- Türkiye Kültür Portalı, 2018. Simena-Antalya. Gezilecek Yerler. Erişim Zamanı: . <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/simena>
- Türkiye Kültür Portalı, 2018. Olympos-Antalya. Gezilecek Yerler. Erişim Zamanı: . <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/olympos>
- Türkiye Kültür Portalı, 2018. Termessos-Antalya. Gezilecek Yerler. Erişim Zamanı: . <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/termessos->
- United Nations, 2018. World Urbanization Prospects. The 2018 Revision. Erişim Zamanı: . <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-KeyFacts.pdf>
- Küçükaltan, D., 2002. Tarım Turizmi ve Türkiye’de Tarım Turizmi İşletmeciliği. 2. Turizm Şurası Bildirisi, 1. Cilt, 12-14 Nisan, Ankara. 143-159s.
- Yılmaz, H., 2008. Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Ekoturizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye’deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 242s.
- Yılmaz, H., 2008. Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Ekoturizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye’deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 242s.

- Weaver, D.B., Fennell, D. A., 1997. The Vacation Farm Sector in Saskatchewan: A Profile of Operations. *Tourism Management*. 18, 6. 357-365s.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2018. Mağara Turizmi. Erişim Zamanı: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10335/magara-turizmi.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2018. Damlataş Mağarası-Antalya. Erişim Zamanı: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10338/damlatas-magarasi---antalya.html>
- Günay, G., Güner, N., Törk, K., 2015. *Environmental Earth Sciences*. Turkish karst aquifers. 74, 1. 217-226s.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2018. Dim Mağarası-Antalya. Erişim Zamanı: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10341/dim-magarasi---antalya.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2018. Karain Mağarası-Antalya. Erişim Zamanı: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10342/karain-magarasi---antalya.html>
- Elinç, H., Akıncı, Z., 2013. Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm: Otantik: Otantik Yörük ve Kültür Köyü Projesi. *Akdeniz Sanat Dergisi* 3,6. 27-43s.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2018. İnsuyu Mağarası-Burdur. Erişim Zamanı: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10346/insuyu-magarasi---burdur.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2018. Zindan Mağarası-Isparta. Erişim Zamanı: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10352/zindan-magarasi---isparta.html>
- Tosun, C., Y. Bilim, 2003. Alternatif turizm ve turistik ürün çeşitlendirme stratejileri: Hatay Örneği. http://cmyo.ankara.edu.tr/Eiktisad/TURK_ONF/.web/Cevat_Bilim/Cevat-Bilim.doc.
- Kızıllırmak, İ. 2006. Türkiye’de düzenlenen yerel etkinliklerin turistik çekicilik olarak kullanılmasına yönelik bir inceleme. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 15. 181- 196s
- Kiper, T., Arslan, M., 2007. Anadolu’da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergahlarının Belirlenmesinde Örnek Bir Çalışma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*.4,2. 165-174s.

- Kültür Rotaları Derneği, 2018. Likya Yolu Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası. Erişim Tarihi: . <http://culturerooutesinturkey.com/tr/likya-yolu/>
- Kültür Rotaları Derneği, 2018. Likya Yolu Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası. Erişim Tarihi: . <http://culturerooutesinturkey.com/tr/likya-yolu/>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Antalya, Kemer. Erişim Tarihi: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Antalya, Kalkan. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Fransız(Sosyete) Batığı. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Suluin Mağarası. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020. Bazı Dalış Bölgeleri. Kaş Uçak Batığı. Erişim Tarihi: . <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020. Bazı Dalış Bölgeleri. Gök Mağarası. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Sıçan Adası. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. B-24 Amerikan Savaş Uçağı Batığı. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Uluburun Antik Batığı. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018. Bazı Dalış Bölgeleri. Gelidonya Antik Batığı. Erişim Tarihi: . <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html>
- İncekara, A., Bocutoğlu, E., Öztürk, K., Okutan, A., Berber, M., Özasan, İ., ERSUN C., Ok, S.Ç., Müftüoğlu, H., Subaşı, B., Karadeniz Bölgesinde Yayla Turizminin Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişme ve Çevreye Uyumlu Yapılanma, İstanbul Ticaret Odası Yayını, 1997.

Sarı, C., Tepeli, Y., 2003, "Batı Antalya (Beydağı) Yaylaları" Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Merkezi Müdürlüğü Yayınları, Antalya'nın Son Bin Yılı Sempozyumu. Antalya. 487-98s.

Sarı, C., 2013. Batı Toroslarda Yaylaların Fonksiyonel Değişim Süreci ve Yayla Şenlikleri. Marmara Coğrafya Dergisi.27, 242-261s.

Ekoturizm Sektör Raporu
Ekim 2020
ISBN: 978-605-4752-19-5

“Kalkınma ajansı yayınları bedelsizdir, satılamaz.”

BATI AKDENİZ KALKINMA AJANSI
Çünür Mahallesi 102 Cadde Ekonomi Kampüsü A2
Blok No: 185-B
32200 Merkez / Isparta TÜRKİYE
T. (+90 246) 224 37 37 - F. (+90 246) 224 39 49
info@baka.org.tr - www.baka.gov.tr